

Парк природе „Цицелъ“ - Студија заштите -

Март, 2018. године

Носилац пројекта:

Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа

Стручни тим:

Драган Ковачевић, дипл. инж. шумарства
Дејан Радошевић, дипл. еколог.
Горан Панић, дипл. географ
Сара Поткоњак, мастер биолог
Драрко Јованић, дипл. инж. шумарства

Стручни сарадници на пројекту:

проф. др Југослав Брујић
Ђорђије Милановић

Допринос пројекту:

ЈПШ Шуме Српске
ЈПШ Шуме Српске, ШГ „Вучевица“
Општина Чајниче
Еко центар Чајниче
„Arbor Magna“ Бања Лука

Директор

Слободан Наградић

За потребе израде ове студије коришћени су подаци из дјела „Биодиверзитет подручја Цицељ“ издавача “Arbor Magna” Бања Лука.

Поменуто дјело је резултат активности „Истраживачког Еко-кампа“ Чајнице 2011. који је организовао „Еко центар“ Чајнице

Садржај

Идентификациона листа	
Врста и назив -----	6
Правни и планскиоснов -----	5
Основна вриједност -----	6
Класификација IUCN-----	6
Међународни статус -----	6
Статус Претходне заштите -----	7
Историјат заштите-----	7
Положај -----	7
Границе -----	9
Површина -----	10
Власништво-----	10
Опис природног добра	
Географски положај -----	12
Геолошке карактеристике -----	12
Геоморфолошке карактеристике -----	13
Хидролошке карактеристике -----	16
Педолошке карактеристике -----	18
Климатске карактеристике -----	19
Флора и вегетација -----	20
Фауна -----	40
Издвојене природне вриједности -----	43
Створене карактеристике	
Створене карактеристике-----	47
Оцјена стања подручја	
Оцјена стања подручја -----	53
Оцјена стања екосистема-----	53
Оцјена стања животне средине -----	53
Концепт заштите, циљеви управљања , зоне и мјере заштите	
Концепт заштите -----	56
Циљеви управљања -----	57
Зонирање и валоризација -----	59
Мјере заштите -----	63
Смјернице	
Опште смјернице очувања вриједности-----	70
Опште смјернице развоја-----	74
Управљање и финансирање	
Управљање -----	80
Приједлог управљача -----	80
Финансирање-----	81

ИДЕНТИФИКАЦИОНА ЛИСТА

I. ИДЕНТИФИКАЦИОНА ЛИСТА

I.1. ВРСТА И НАЗИВ

Парк природе „Цицељ“

Према члану 53., став 1 Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Српске“ бр. 20/14): „Парк природе је подручје добро очуваних природних вриједности са претежно очуваним природним екосистемима и живописним пејзажима, намијењено очувању укупне геолошке, биолошке и пејзажне разноврсности, као и задовољењу научних, образовних, духовних, естетских, културних, туристичких, здравствено-рекреативних потреба и осталих дјелатности усклађених са традиционалним начином живота и начелима одрживог развоја.“

I.2. ПРАВНИ И ПЛАНСКИ ОСНОВ

Према члану 66. став 1 Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Српске“, бр. 20/14): „Иницијативу за проглашење заштићеног подручја може поднијети Завод, републички органи управе и субјекти заштите природе из члана 11. овог Закона.“

Иницијативу за проглашење заштићеног подручја „Цицељ“ је поднијело Удружење грађана „ЕКО ЦЕНТАР ЧАЈНИЧЕ“, актом број 01-8/13 од 12.11.2013. године упућеном Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију (акт у додацима). Министарство је затим Заводу упутило Захтјев за проглашење подручја „Цицељ“ заштићеним пејзажом „Парк природе Цицељ“, акт број 12.04-960-27/16 од 18.12.2013. године (у додацима), у којем се од Завода тражи да приступи изради стручне основе – студије заштите.

Измјенама и допунама просторног плана Републике Српске до 2025. године, подручје Цицеља је планирано као заштићено природно добро.

I.3. ОСНОВНА ВРИЈЕДНОСТ

Очувано природно подручје, са изузетним флористичким диверзитетом и богатством исконских пејзажа разасутих на богатој мрежи геоморфологије и хидрологије, основна су обиљежја подручја Цицеља, која га свакако сврставају у подручје веома привлачно за научна истраживања, спорт, рекреацију, туризам, и др., како на локалном тако и на регионалном нивоу.

I.4. КЛАСИФИКАЦИЈА IUCN

Protected Areas Category V - V Protected Landscape/ Seascape

I.5. МЕЂУНАРОДНИ СТАТУС

Парк природе „Цицељ“ нема међународни статус заштите.

I.6. СТАТУС ПРЕТХОДНЕ ЗАШТИТЕ

Подручје Цицеља није имало статус претходне заштите у складу за одредбама Закона о заштити природе (Службени гласник Републике Српске бр 20/14).

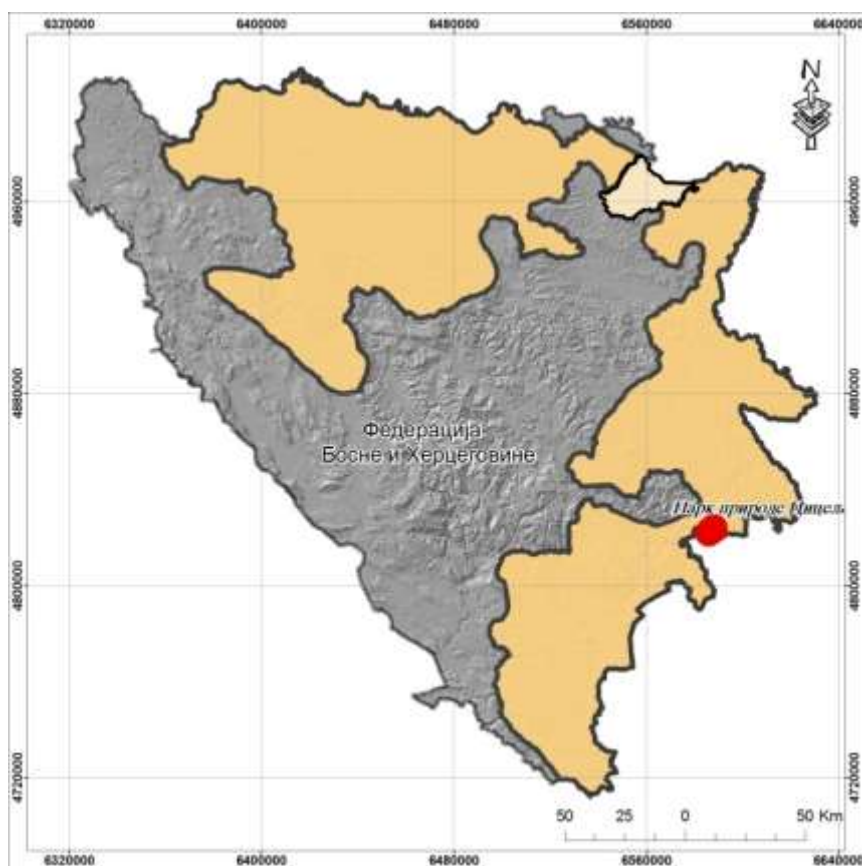
I.7. ИСТОРИЈАТ ЗАШТИТЕ

Прва правна заштита подручја Цицељ датира још из 1969. године када је Завод за заштиту споменика културе Босне и Херцеговине ово подручје ставио под заштиту Рјешењем број 06-31-1/69 (акт у додацима).

I.8. ПОЛОЖАЈ

I.8.1. Локација

Парк природе „Цицељ“ налази се на источном дијелу Републике Српске, на територији општине Чајниче. Подручје лежи непосредно уз град Чајниче, источно и јужно од њега. Већим дијелом је на сјеверним странама масива Ковач.

Слика 1. Географски положај парка природе „Цицељ“

Слика 2. Положај парка природе „Цицељ“, извор “Google earth”

I.8.2. Географске координате

Табела 1. Габаритне координате¹

Граничне тангенте	по Гриничу	по Гаус-Кригеру
крајња јужна тачка	43°32' 07.0" N	4821751 m
крајња сјеверна тачка	43°33' 42.5" N	4824734 m
крајња западна тачка	19°03' 19.5" E	6585705 m
крајња источна тачка	19°05' 22.6" E	6588430 m

Табела 2. Централна координата

Централна координата	
по Гриничу	по Гаус-Кригеру
43°32' 55.4" N, 19°04' 27.5" E	6587212 m, 4823265 m

I 8.3. Надморска висина

Табела 3. Надморска висина

Надморска висина	
минимална	максимална
742m	1 431m

¹Габаритне координате су географске граничне линије односно тангенте простора, и осим положаја дају информацију и о просторној димензији природног добра.

I.9. ГРАНИЦЕ

Парк природе „Цицељ“ се налази у општини Чајнице, и протеже се на три катастарске општине, и то: К.О. Чајнице 1, К.О. Чајнице Град и К.О. Чајнице 2.

I.9.1. Опис границе

Дефинисање границе Парка природе „Цицељ“ урађено је на основу катастарских подлога новог премјера, гдје је граница обухвата парка природе описана границама катастарских честица (у наставку к.ч.), осим на појединим дијеловима, на којима је дефинисана координатама државног координатног система.

Почетна тачка обухвата Парка природе „Цицељ“, је на тремеђи к.ч. 986, 987 и 985 на К.О. Чајнице 2, одакле граница иде сјеверно границом к.ч. 987 (честица је у обухвату), затим границом к.ч. 989 (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 990 гдје даље наставља границом к.ч. 990 до споја са к.ч. 989 одакле даље наставља јужно овом границом (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 844. Граница даље наставља југозападно границом к.ч. 844 до споја са к.ч. 2082/2, која се налази на К.О. Чајнице Град. Граница даље иде кроз К.О. Чајнице Град, гдје пресијеца к.ч. 2082/2 до тачке 1 на координати 6587419.86, 4824239.64, гдје прелази на к.ч. 287 у К.О. Чајнице Град одакле наставља сјеверно границом к.ч. 287 (честица је у обухвату) све до споја са к.ч. 296. Даље граница пресијеца к.ч. 296 до споја к.ч. 294, гдје даље граница наставља источно границом к.ч. 294 (честица је ван обухвата) до споја са к.ч. 293, одакле даље наставља јужно границом к.ч. 293 (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 873. Даље граница праволинијски пресијеца к.ч. 873 до тачке 2 на координати 6587377.44, 4824066.57, одакле даље иде западно границом к.ч. 303 (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 304/1 одакле даље наставља југозападно границом к.ч. 304/1 (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 308 гдје даље наставља југозападно границом к.ч. 308 (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 311 одакле наставља границом ове парцеле (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 859. Даље граница иде границом к.ч. 859 (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 886. одакле наставља границом к.ч. 886 (честица је у обухвату) до споја са к.ч. 1302, гдје даље наставља границом к.ч. 1302 (честица је у обухвату) до споја са 1312. Даље наставља границама к.ч. 1312, 1313, 1314, 1343, 1341, 1343, 1344, 1343, и 1345 (честице су у обухвату) на К.О. Чајнице Град. Даље граница иде границом к.ч. 1422 (честица је у обухвату), која се налази на К.О. Чајнице 1, а затим границом к.ч. 1420 (честица је у обухвату), до тачке 3 на координати 6585972, 4822471, одакле даље праволинијски наставља југоисточно до тачке 4 на координати 6586091, 4822131, затим даље југозападно праволинијски до тачке 5 на координати 6585706, 4821883. Граница даље наставља југоисточно границом к.ч. 1693 (честица је ван обухвата), до тачке 6 на координати 6585925, 4821820, затим до тачке 7 на координати 6585929, 4821815, те даље границом к.ч. 1449 (честица је ван обухвата) до тачке 8 на координати 6585935, 4821766. Даље граница иде источно праволинијски до тачке 9 на координати 6586286, 4821759, затим до тачке 10 на координати 6586591, 4822082, одакле даље наставља границом к.ч. 1426, 1425, 1422 у К.О. Чајнице 1. Даље граница наставља кроз К.О. Чајнице Град, и то границом к.ч. 1372, 1374, 1336, 1335, 1334, 1331, 1330, 1329, 1302, 1285, 1271, 1269/1, 1268, 1267, (честице су у обухвату) до споја са к.ч. 846/1 на К.О. Чајнице 2. Овдје граница окомито сјече к.ч. 846/1 у тачки 11 на координати 6588417, 4824229, одакле граница даље наставља западно границом к.ч. 846/1

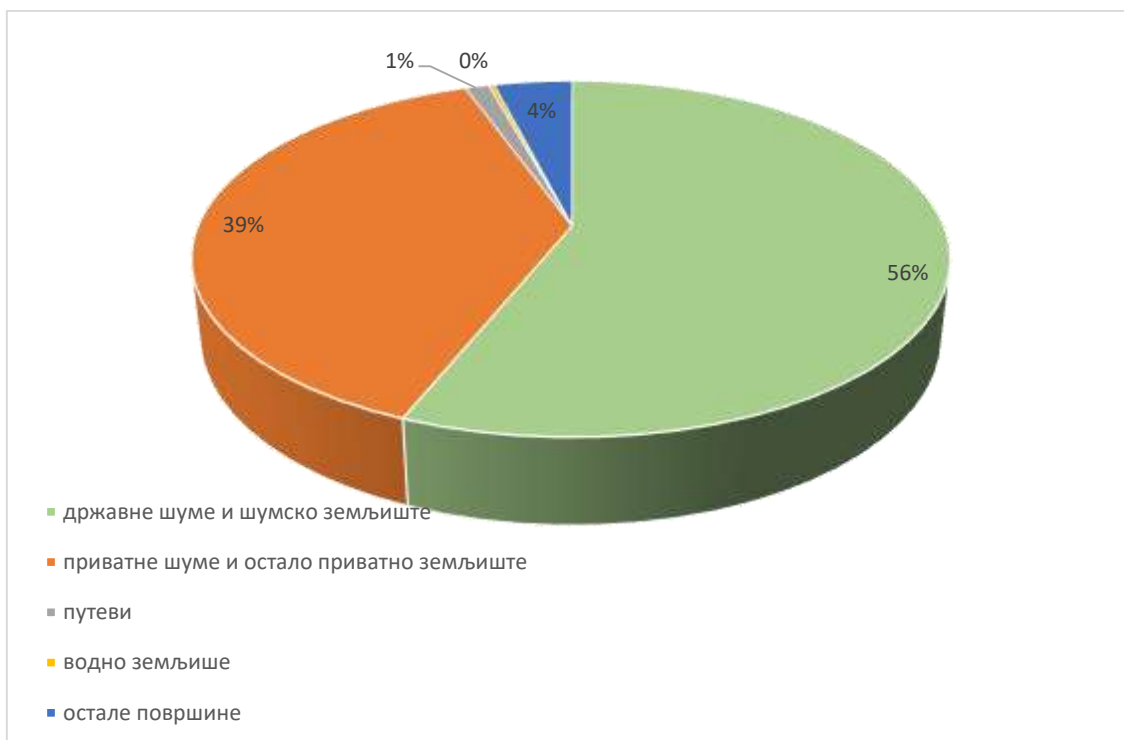
на К.О. Чајниче 2 (честица је у обухвату), до споја са к.ч.986, одакле даље наставља сјеверно границом к.ч.986 на полазну тачку.

I.10. ПОВРШИНА ПРИРОДНОГ ДОБРА

Укупна површина парка природе „Цицељ“ износи 330,76 хектара.

Табела 4. Намјена површина

	ha
Површине под државним шумама и шумским земљиштем	185,59
Површине под приватним шумама и осталим приватним земљиштем	127,19
Путеви	3,98
Водно земљиште	0,87
Остале површине	13,13

Графикон 1. Преглед намјене површина

I.11. ВЛАСНИШТВО

Парк природе „Цицељ“ се налази на територији општине Цицељ. У својини Републике Српске је око 57% подручја, од чега се 56% води као шумско земљиште којим газдује ЈПШ „Шуме Републике Српске, преко Шумског газдинства „Цицељ“ из Чајнича, док се око 1% површина се налази под путевима и водотоцима. Остатак површина је у приватном власништву.

ОПИС ПРИРОДНОГ ДОБРА

II. ОПИС ПРИРОДНОГ ДОБРА

II 1. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ

Парк природе „Цицељ“ се по Гриничу налази између 43033'42.5" и 43032'07.0" сјеверне географске ширине и између 19003'19.5" и 19005'22.6" источне географске дужине. Заштићено подручје се налази у источном дијелу Републике Српске и припада регији Требиње - Фоча односно туристичко-енергетско акционом подручју Фоча.

Парк природе „Цицељ“ у административно-политичком погледу се простира на територији општине Чајниче.

До природног добра могуће је доћи регионалним путем R-448 и R-453 из правца Горажда. Приступ заштићеном подручју могућ је и макадамским или дјелимично асфалтираним путем из правца села Трпиње и Поникве.

Највиша тачка подручја је врх Стражица 1432 m надморске висине, а слиједе га Цицељ 1281 m и Премет 1231 m.

II 2. ГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

II.2.1. Геолошка грађа терена

Према геолошкој карти СФРЈ 1:100 000 – лист Пљевља K34-15, скоро цијело тијело Цицеља припадају средњем тријасу, тј. ладинском кату T₂. На геолошкој карти су представљени картографском јединицом 23 – услојени и плочасти кречњаци са рожњацима. На терену Ковач планине се јављају у правцу исток-запад, у виду ерозионих прозора, који провирују испод доњотријаских седимената. Кречњаци су понекад лапоровити и ситнодетрични. Обично су сиви, зеленкастосиви и румени, са танким прослојцима лапораца и глинаца сивозелене боје и прослојцима и муглама разнобојних рожњака. Због ових мугли, слојеви ладинских кречњака врло често су крвавих површина. Ови кречњаци ријетко избијају на површину и не стварају класичне карстне феномене (шкрапе, жљебе, вртаче и др.).

Ситуација је сложенија на сјеверном дијелу, око и преко Јањине. Овдје се на малом простору додирују различите геолошке формације. Већи дио изграђен је од дијабаза, које са запада и сјевера окружују карбонати анизијског ката, а са сјевероистока допире широко распрострањена формација нерашчлањених тријаских, доминантно силикатних стијена. Југозападно од дијабаза у обухват допиру најмлађе, квартарне стијене – изворски седименти.

Десна страна клисуре - Орловица је изграђена од базичних магматских стијена: дијабаза и кератофира са спилитима. Стратиграфски, представљају творевине магматизма на крају јуре (горњојурске). Ове растрошене варијанте дијабаза и кератофира се јављају у виду плоча чија дебљина варира од 1 m до неколико метара, а запајају се и појаве пилоњ-лаве (подводне ерупције). Текстура им је мандоласта, а боје су зеленкасте и љубичасте. Битни састојци су албит и аугит. Албит се јавља у виду фенокристала и као микролит у основној маси. Фенокристали

албита су идиоморфни, плочасти и призматични. Ријетко је свјеж. Садржи често уклопке хлорита, клиноцизита, рјеђе серицита и калцита. Аугит је такође битан фемски минерал, који се јавља у виду фенокристала. Обично није свјеж, већ промјењен у агрегат хлорита, калцита и епидота. Мандоле су испуњене калцитом, рјеђе хлоритом и селадонитом. Основна маса је хипокристална, изграђена од албита и клиноцизита. Са њима се редовно налазе и пирокластичне стијене – вулкански туф, зелене боје, са прелазима у агломерате. Структура им је псефитскопсамитска (величине зрна од 1-10 mm). Између фенокристалних уломака је стакласти до хипокристаласти митрикс, са понеким изломљеним зрнима албита и аугита.

Анизијски кат (T_2)¹ припада доњем тријасу. Јаче је развијен источно од Подручја, нарочито у масиву Стакорине. Чине га услојени сиви кречњаци, масивни бјеличасти кречњаци и доломити са криноидима и брахиоподима. Овдје имају у себи нешто жељезне руде (сидерит)

Сам град је смјештен на изворским квартарним седиментима, те дијелови седрене терасе допиру у обухват, између магистралног пута и тока Јањине. Бигар је жућкасте боје и изразито шупљикав. Код базена, уз корито ријеке, констатована су налазишта антимона (Sb).

Силикатне стијене Тријаса (T1) стратиграфски нису детаљније рашчлањене. Представљене су лискуновитим црвеним пјешчарима и глинцима, жућкастим кварцним пјешчарима и пјесковитим кречњацима.

Извор Хладне воде окружују доломитни мрамори, који се срећу и на сјеверним странама Цицеља.

II 3. ГЕОМОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У геоморфолошком смислу, подручје Парка природе „Цицељ“ припада унутрашњој динарској зони, групи старовлашких планинама, односно области Стари Влах. Та област се простире у југоисточном продужењу Рудних планина и одликују је простране висоравни и заталасане површи, са којих се издижу планине средње висине. Планине и површи су рашчлањене дубоким ријечним долинама Дрине и њених притока. Планине имају динарски правац пружања, од сјеверозапада ка југоистоку, док су се ријеке усијецале различитим правцима, о чему свједочи кривудава ток Дрине.

Заштићено подручје обухвата средиште Цицеља, чији се кров антиклинале пружа у дужини од 1,5 km од врха Стражица на југу до коте на сјеверу. Тијело је шире у сјеверном дијелу, а уже на јужном, јер је Цицељ бочна антиклинала гребена Ковача (који се пружа у правцу исток-запад), из кога „израња“, надносећи се над усјеченом клисуром Јањине. Крила антиклинале Цицеља веома су стрма, нарочито на сјеверозападној и сјеверној страни, гдје нагиб достиже врлетне вриједности (>60°). Најнижа тачка налази се на сјеверозападном дијелу, гдје Јањина напушта Подручје, и износи 768 m. Највишу тачку представља врх Стражица (1432 m), на којој је због стратешког положаја, инсталиран систем телекомуникационих и телевизијских предајника са сталним особљем.

Дакле, хипсометријска амплитуда износи 664 m. Остали врхови су нижи: Тројан (1337 m), Цицељ (1281 m) и Орловица (990 m).

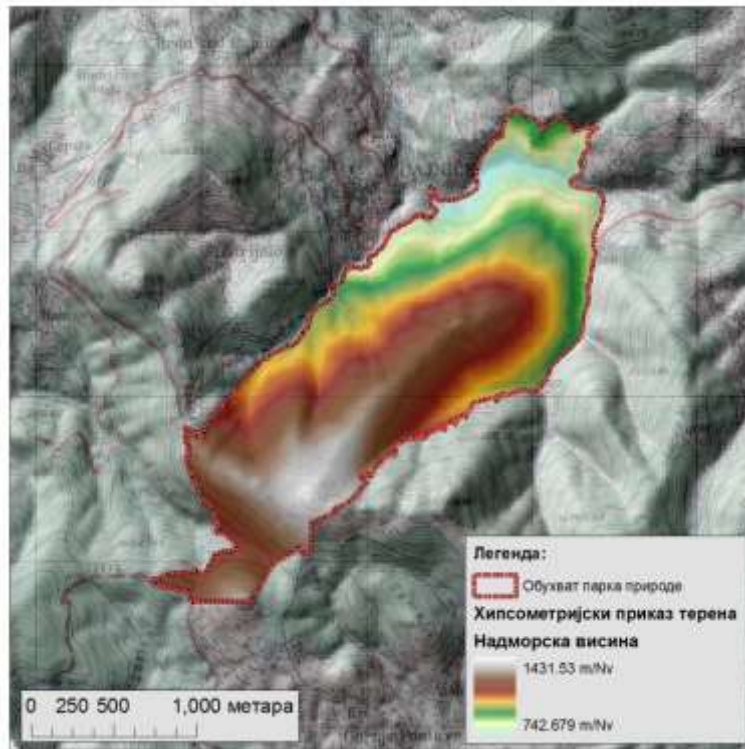
Ријека Јањина овдје, унутар обухвата, има клисурасто сужење, из кога излази у уску долину, испод града и даље низводно. Сјеверна обала ове клисуре представља вулканогену творевину, познату под именом Орловица (Орловачке стијене).

Слика 3. Орловачке стијене

Јужно од Стражице, гребен се стрмо спушта према југу, прелазећи преко Анских долова на брдо Тројан, које се диже усамљено, на сјевероисточном дијелу крашке котлине зв. Поникве.

Од сјеверне до јужне тачке, енергија рељефа постепено пада, па је рељеф веома широког дијапазона, од литица до равних ливада.

Слика 4. Рељеф Парка природе „Цицел“

Посебне геолошке вриједности у Парку природе „Цицел“ представљају Орловица (Орловачке стијене) и седрене формације.

Орловица

Базичне вулканогене стијене од којих је изграђена Орловица нису петрографски јасно описане: према Геолошкој карти ради се о дијабазима ($\beta\beta$), према Просторном плану (Вранић М.) о спилитима ($\beta\beta abT_2$), а према Куленовић Е. (2009) о спилит-кератофирима са пирокластитима и туфовима. Стратиграфски, представљају творевине магматизма на крају јуре (горњојурске), а настале су подморским (субмаринским) ерупцијама. Такве стијене нису честа појава код нас, а само тијело Орловице је маркантно и драстично одудара од окружења.

Дијабази могу бити и жичне и изливне стијене. Увијек су карактеристичне офитске структуре, при чему је простор између изукрштаних штапићастих или игличастих кристала базичног плагиокласа испуњен клинопироксеном. Ефузивни дијабази имају понекад мандоласту текстуру, због излијевања у морску воду, гдје долази до интензивне трансформације бојених минерала у хлорит, епидот, калцит и секундарне амфиболе, тако да стијена добија зелену боју. Због одмаклих процеса распадања, нису чврсте стијене.

Спилити су сличне субмаринске вулканске стијене. Структура им је најчешће порфирска са офитском основном масом. Текстура је мандоласта, са мандолама испуњеним обично калцитом, калцедоном или хлоритом. Основна маса изграђена је хипокристална, од албита (киселог плагиокласа) и аугита. Спилити се редовно јављају у виду „pillow“ лаве, боје су зелене, сивозелене или љубичасте до мркоцрвене.

Кератофири су најчешће субмаринске стијене. Изграђени су од албита и нискотемпературне асоцијације минерала карактеристичних за субмаринске вулканите (хлорит, епидот, калцит, титански минерали). Структура им је офитска или порфирска, текстура мандоласта, а боја зеленкаста. Пирокластички су одломци охлађене лаве из кратера. Туфови настају цементовањем ситнијег материјала (вулканског пијеска, пепела и прашине). Редовно су шупљикаве и лагане стијене.

Седрене насlage

Сам град је смјештен на изворским квартарним седиментима, те дијелови седрене терасе допиру у обухват Парка, између магистралног пута и тока Јањине. Бигар, сига, или седра је карбонатни седимент који настаје око хладних слатких вода са садржајем бикарбоната, гдје је вегетација бујна. Биљке из такве воде апсорбују CO₂, а око њих се таложи CaCO₃ и облаже их. Труљењем биљака, слично као код леса, настаје шупљикава стијена коју називамо и карбонатни туф, а ако је тракасте грађе и компактнија – травертин.

Треба напоменути да су за овакве воде везане и неке врсте, које зовемо седротворцима. Међу биљкама су најчешће маховине *Cratoneuron (=Palustriella)*, *Didimon tophaceus*, *Bryum ventricosum*, неке парожине – алге рода *Chara*, као и цвијетнице. Од животиња ту су *Chironomida*, *Gastropoda* (пужеви) и *Trichoptera* (тулари). Стога седришта представљају еколошки посебна и вриједна, а просторно веома ограничена станишта.

Овакве геолошке формације свуда су, па и код нас, стављане под заштиту као геолошки споменици, због изразите комерцијалне вриједности (нпр. Јајце, Пале, Мартинброд, Теслић). Тако су као споменик издвојене и седрене насlage Чајничка, на дужини од 400 м. Ови квартарни седименти налазе се у просторно-намјенском конфликту највишег степена: већи дио центра града лежи на овим наслагама, које истовремено представљају цијењен грађевински камен, омиљен код православних цркава.

II 4. ХИДРОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Хидролошка мрежа релативно је једноставна, али од прворазредног значаја за град. Има уобичајени кишнонивални хидролошки режим.

Највећи водоток је свакако рјечица Јањина, која пролази кроз Парк у дужини од скоро 1 km. Доњи дио овог потеза јединствен је примјер искоришћавања па запуштања воденог богатства:

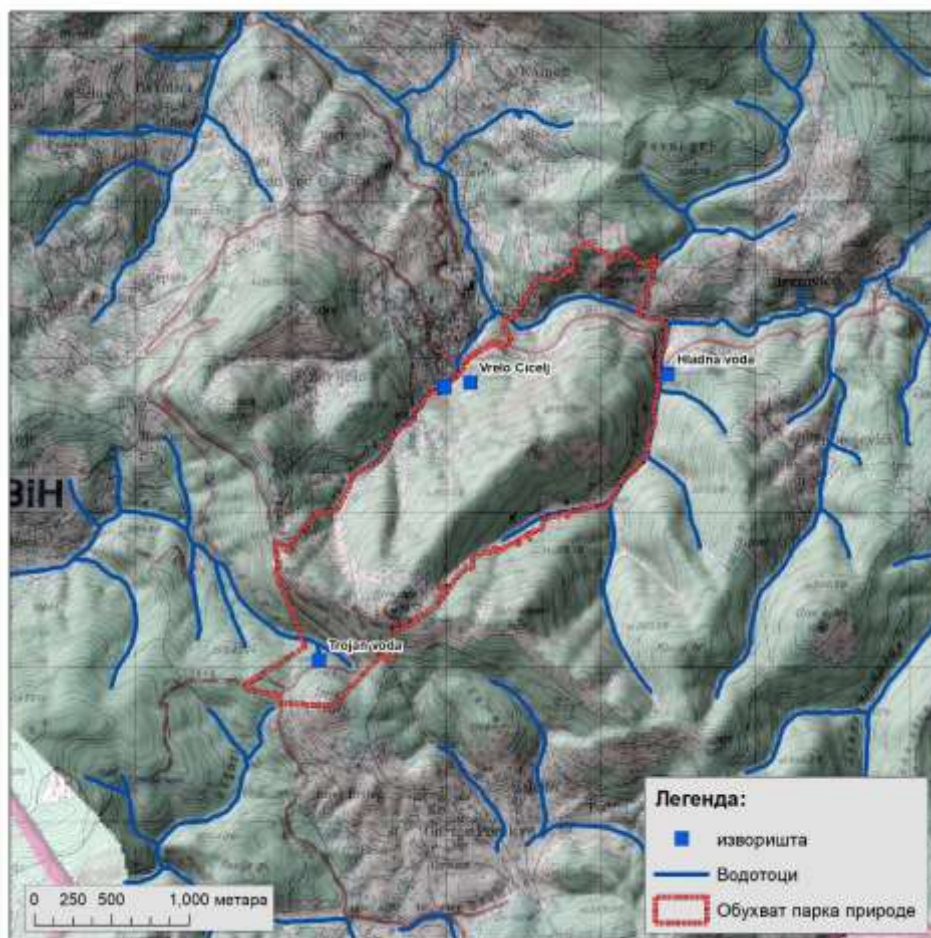
поред уређеног извора налази(о) се базен, са камп и роштиљ простором, једна стаза поред рјечице и друга стаза – пречица за центар града.

Лијева притока Јањине, што извире непосредно изнад града (Врело Цицељ), снажан је али кратак поток, који се улијева већ након 550 метара. Ово је главно градско врело, на којем је изграђено савремено водозахватно постројење, из којег се опскрбљује градска мрежа, али и фабрика (питке) воде, смјештена испод града. Уз западни руб обухваћеног подручја, од Високог

дола наниже има мања клисура која се пружа до Врела Цицељ, у којој се јавља повремени водоток.

Горња лијева притока има стални дио водотока од врела Хладне воде наниже, а веома дуг горњи дио (2,5 km) понекад љети пресушује. Поменути извор је поред пута за Метаљку, са спомеником погинулом борцу.

Трећи стални извор унутар обухвата је Тројан, смјештен испод истоименог ловачког дома и брда. Само тијело Цицеља нема развијену мрежу водотока, као што је иначе правило код кречњачких стијена.

Слика 5. Хидролошка мрежа Парка природе „Цицељ“

Врело Цицељ

У старом Гласнику Земаљског музеја (1894) налазимо: „У Чајничу има врело, које Сарајлије зову „Богородичино врело“. Кад дођу о Госпојини, перу ноге у том врелу и умивају се; а кад пођу кући, понесу са собом пун ибрик или пуну боцу воде, надаривши прије врело новцима. За вријеме аустроугарске су вршена истраживања, којима је утврђено да вода са изворишта Цицељ најбољег квалитета на подручју тадашње Аустро-Угарске.

На самом изворишту је била постављена биста намјесника Аустроугарске барона Апела.

У новије вријеме су вршена квалитативна и квантитативна истраживања изворишта Цицел која указују на изузетан квалитет воде која нема елемената загађења ни у траговима и чији је физичко хемијски састав указује на веома повољан однос и присуство микро- и макро-елемената, што је чини пожељном за свакодневну употребу. Карактеристична издашност извора је 186 l/s, а минимална 110 l/s. Због тога је ових година извор постао највећа инвестиција у општини. На врелу је изграђена модерна фабрика воде, која нема посебан значај за само насеље Чајниче, већ за ниже дијелове општине, па и за сусједну општину Горажде. Дио воде посебним системом треба да снабдијева типичну фабрику 21. вијека – фабрику питке воде, смјештену у доњем дијелу града. Иначе, више зоне града се опскрбљују из 9 km удаљеног водозавхвата у изворишту Јањине – Катанска врела.

Хладна вода (негђе и пл. „Хладне воде“)

Извор се налази на магистралном путу за Метаљку, видно обиљежен. То је типична „друмска чесма“, за жедне путнике, која никад не пресушује. Налази се на додиру спилит-кератофира са доломитним мраморима. Око извора је добро развијена вегетација седришта кратонеурског типа. Извор је каптиран приликом градње пута (Сарајевопутеви-Горажде). Уз извор се налази споменик палом борцу из посљедњег рата (Дејану Раковићу).

Тројан вода

У шуми надомак ловачког дома Тројан, непосредно испод пута, налази се стално врело, чија вода одлази у главни поток Анских долова. Вода овог врела опскрбљује ловачки дом.

II 5. ПЕДОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У условима присутне планинске климе, хидрографије, као и вегетације, земљишни прекривач у првом реду је одређен матичним супстратом, а затим рељефом.

Ладински кречњаци са рожњацима обично дају охричне подтипове калкокамбисола и калкомеланосола.

Због мале стијеновитости, литосоли се јављају врло локално и ограничено (нпр. врх Стражице и гробен ка истоку – Голубовац, Клано брдо итд.). Такође, снажан рељеф ријетко иде на руку развоју дубоких земљишта и еволуцији у илимеризоване типове. Структура ових земљишта слабо је изражена, текстурно су најчешће пјесковите иловаче или иловаче, скелетност може да буде ниска или средња. Реакције су благо киселе до неутралне, слабо обезбијеђена калијумом и фосфором. Типична су станишта климарегионалних шума букве јеле и смрче, а погодна су и за сточарство (горске ливаде).

На анизијским кречњацима са доломитима, на стрменима Орловице, јављају се мозаици рендзина са литосолима. То су еутричне скелетне црнице базичне реакције, слабих могућности чувања влаге, са зрелим формама хумуса. На њима се не развијају климатогени, већ изразито ороадафски трајни стадији вегетације.

Тријаски пјешчари и глинци подлога су за развој дистричних и дубљих земљишта, уколико то рељефски услови дозвољавају. На њима се срећу типови силикатних лувисола и дистричних камбисола, ријетко ранкера (упркос нагибу). Вегетација тежи развоју едафогених, ацидофилних типова четинарских шума смрче, желе-смрче.

Дијабаз-кератофири и спилити педогено су конвергентног значења. Пошто се ради о литицама Орловице, овдје је присутан комплекс литосола и регосола. Скромно развијена педосфера екстремно је топла, сува, плитка, еутрична и базичне реакције. На овим се земљиштима налазе посебни типови вегетације, дивергентни у односу на остале: то су хазмофитске и сипарске хербозе, ријеђе фрутицете.

На седреним терасама обично се срећу контрастни типови земљишта: на литицама неразвијене органоминералне црнице, а на равнијим потезима веома плодна, еутрична, базична и хумусна комбинација лувисола, флувисола и флувијативних црница.

На спорадичним поточним (пролувијалним) терасама нају се мањи педони флувисола и оглејаних земљишта.

У подножјима стрмих падина, гдје нагиб нагло постаје блажи, честе су траке дубоких, скелетних и хумусних колумвијума.

Врлетно стрме падине Цицеља суштински су важна подручја очувања педосфере и спрјечавања ерозије. Педони, реда величине метар-ар-хектар, чине земљишне мозаике калкомеланосола и рендзина. На њима постоји наглашена потреба стриктног задржавања шумске вегетације и немогућност коришћења земљишта за било које друге сврхе, јер је превођење нерационално и само по себи за земљишни прекривач опасно. Очигледно су ове чињенице биле одувијек поштоване, јер је само тако могуће објаснити постојање прашумских површина надомак градског насеља, што представља изузетно ријетку ситуацију у Европи.

II 6. КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Преддио Цицеља припада типу планинске климе. Уопште, одликују се ниским температурама, вјетровима, повећаном влажношћу ваздуха, већом висином падавина преко цијеле године и смањеном количином прашине и бактерија.

Медитерански утицаји не допиру до овог простора, па су љета хладнија и влажнија, а зиме хладније и сувље. Средња годишња температура је нижа од 8°C. Најтоплији мјесец има средњу температуру нижу од 18°C, а најхладнији (јануар) нижу од -4°C. Годишње колебање по правилу није велико. Инверзије су честа појава и ремете нормалан распоред вегетације. Бар три мјесеца имају средње температуре испод 0°C, па се сњежни прекривач дуго задржава. Због тога су зиме сњежне, дуге и хладне.

Табела 4. Средње мјесечне температуре (Метаљка)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год.
-4,1	-2,2	1,2	5,5	10,9	13,7	16,2	16,9	12,7	8,3	1,5	-0,4	6,7

Кондензациони ниво падавина изнад је висина овдје присутних, па се количина падавина повећава са надморском висином.

II 7. ФЛОРА И ВЕГЕТАЦИЈА

II 7. 1. Флора

Флора Чајнича и његове околине представља потпуну непознаницу у свијету науке. Систематска истраживања овог подручја никада нису рађена, нити је познато да је овдје боравио иједан ботаничар. Истина, највећем истраживачу флоре БиХ, Г. Беку, било је доступно стотињак хербарских примјерака биљака овог подручја, које је сакупио извјесни Животску. Име овог флористичког анонимуса помиње се једино у Бековим дјелима о флори БиХ, али се на основу локалитета са којих су сабирани узорци може закључити да је он сакупљао биљке из долине Јањине, око и код Чајнича, на Орловици и код Брезовице. Осим ових, не постоје други подаци о флори ширег подручја Цицеља.

У двије одвојене екскурзије чланова друштва „Arbor Magna“, те током трајања „Истраживачког Еко-кампа Чајниче 2011“, извршено је прелиминарно истраживање флоре наведеног подручја, али и неких подручја изван предложених граница парка. Установљене су бројне природне ријеткости и занимљиви феномени, те изузетан флористички диверзитет.

На подручју истраживања забиљежено је укупно 513 врста васкуларних биљака, које су наведене у прегледној табели.

Љековито биље на подручју Цицеља је веома разнолико и бројно. Овај сегмент је итекако важан и вриједан, јер су недрвни производи шума све више цијењени у савременом друштву.

Интензивно сакупљање љековитих, јестивих, зачинских и других корисних биљака није уочено и са становишта заштите подручја, тако треба и да остане. С друге стране, изван резервата постоје значајни природни предуслови за успјешан развој плантажног гајења љековитих и зачинских биљака и ту грану привреде треба све више потицати у руралним срединама. Најзначајније љековите биљке Резервата су у приложеној табели означене звјездицом поред имена врсте, да би се добио увид у њихов број и значај. Могућност одрживог коришћења овог ресурса, као и темељна истраживања недрвних шумских производа овог подручја, морају бити тема посебног истраживања.

Табела 5. Преглед флоре Парка природе Цицел²

Таксон	Фамилија
<i>Abies alba</i> Mill. 1759	Pinaceae
<i>Acer campestre</i> L. 1753	Aceraceae
<i>Acer platanoides</i> L. 1753	Aceraceae
<i>Acer pseudoplatanus</i> L. 1753	Aceraceae
<i>Achillea millefolium</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Achillea nobilis</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Stipa calamagrostis</i> (L.) Wahlenb. 1813	Poaceae
<i>Clinopodium acinos</i> (L.) Kuntze 1891	Lamiaceae
<i>Aconitum vulparia</i> Rchb. 1819	Ranunculaceae
<i>Actaea spicata</i> L. 1753	Ranunculaceae
<i>Adenostyles alliariae</i> (Gouan) A.Kern. 1871	Asteraceae
<i>Adoxa moschatellina</i> L. 1753	Adoxaceae
<i>Agrimonia eupatoria</i> L. 1753	Rosaceae
<i>Elymus repens</i> (L.) Gould 1947	Poaceae
<i>Agrostis capillaris</i> L. 1753	Poaceae
<i>Agrostis stolonifera</i> L. 1753	Poaceae
<i>Ajuga reptans</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Alchemilla xanthochlora</i> Rothm. 1937	Rosaceae
<i>Alliaria petiolata</i> (M.Bieb.) Cavara & Grande 1913	Brassicaceae
<i>Allium carinatum</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Allium ursinum</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn. 1790	Betulaceae
<i>Amelanchier ovalis</i> Medik. 1793	Rosaceae
<i>Anchusa officinalis</i> L. 1753	Boraginaceae
<i>Anemone nemorosa</i> L. 1753	Ranunculaceae
<i>Anemone ranunculoides</i> L. 1753	Ranunculaceae
<i>Cota tinctoria</i> (L.) J.Gay 1845	Asteraceae
<i>Anthericum ramosum</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Anthoxanthum odoratum</i> L. 1753	Poaceae
<i>Anthyllis vulneraria</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Arabidopsis thaliana</i> (L.) Heynh. 1842	Brassicaceae
<i>Arabis auriculata</i> Lam. 1783	Brassicaceae
<i>Arabis collina</i> Ten. 1811	Brassicaceae
<i>Arabis turrata</i> L. 1753	Brassicaceae
<i>Arctium lappa</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Aremonia agrimonoides</i> (L.) DC. 1825	Rosaceae
<i>Arenaria serpyllifolia</i> L. 1753	Caryophyllaceae
<i>Artemisia absinthium</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Artemisia vulgaris</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Arum maculatum</i> L. 1753	Araceae

² Попис биљних таксона као и карактеристике флоре Цицелја преузете су из публикације „Биодиверзитет подручја Цицел“, уз корекције у смислу усклађивања назива таксона са The Plant List и The Euro med Plant base.

<i>Aruncus dioicus</i> (Walter) Fernald 1939	Rosaceae
<i>Asarum europaeum</i> L. 1753	Aristolochiaceae
<i>Asperula aristata</i> L.f. 1782	Rubiaceae
<i>Asperula purpurea</i> (L.) Ehrend. 1973	Rubiaceae
<i>Asperula taurina</i> L. 1753	Rubiaceae
<i>Asphodelus albus</i> Mill. 1768	Liliaceae
<i>Asplenium adiantum-nigrum</i> L. 1753	Aspleniaceae
<i>Asplenium ruta-muraria</i> L. 1753	Aspleniaceae
<i>Asplenium septentrionale</i> (L.) Hoffm. 1795	Aspleniaceae
<i>Asplenium trichomanes</i> L. 1753	Aspleniaceae
<i>Asplenium viride</i> Huds. 1762	Aspleniaceae
<i>Astrantia major</i> L. 1753	Umbeliferae
<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth 1800	Aspidiaceae
<i>Atropa belladonna</i> L. 1753	Solanaceae
<i>Barbarea vulgaris</i> R.Br. 1812	Brassicaceae
<i>Bellis perennis</i> L. 173	Asteraceae
<i>Stachys officinalis</i> (L.) Trevis. 1842	Rosaceae
<i>Betula pendula</i> Roth 1788	Betulaceae
<i>Brachypodium sylvaticum</i> (Huds.) P.Beauv. 1812	Poaceae
<i>Briza media</i> L. 1753	Poaceae
<i>Bromus benekenii</i> (Lange) Trimen 1872	Poaceae
<i>Bromus hordeaceus</i> L. 1753	Poaceae
<i>Bromus riparius</i> Rehmann 1872	Poaceae
<i>Bupleurum praealtum</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Bupleurum falcatum</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Clinopodium menthifolium</i> (Host) Stace subsp. <i>menthifolium</i>	Lamiaceae
<i>Calluna vulgaris</i> (L.) Hull 1808	Ericaceae
<i>Caltha palustris</i> L. 1753	Ranunculaceae
<i>Calystegia sepium</i> (L.) R. Br. 1810	Convolvulaceae
<i>Calystegia silvatica</i> (Kit.) Griseb. 1844	Convolvulaceae
<i>Camelina microcarpa</i> Andr. ex DC. 1821	Brassicaceae
<i>Campanula bononiensis</i> L. 1753	Campanulaceae
<i>Campanula cervicaria</i> L. 1753	Campanulaceae
<i>Campanula patula</i> L. 1753	Campanulaceae
<i>Campanula persicifolia</i> L. 1753	Campanulaceae
<i>Campanula rapunculoides</i> L. 1753	Campanulaceae
<i>Campanula rapunculus</i> L. 1753	Campanulaceae
<i>Campanula trachelium</i> L. 1753	Campanulaceae
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik. 1792	Brassicaceae
<i>Cardamine acris</i> Griseb. 1843	Brassicaceae
<i>Cardamine bulbifera</i> (L.) Crantz 1769	Brassicaceae
<i>Cardamine enneaphyllos</i> (L.) Crantz 1769	Brassicaceae
<i>Cardamine flexuosa</i> With. 1796	Brassicaceae
<i>Cardamine hirsuta</i> L. 1753	Brassicaceae
<i>Cardamine impatiens</i> L. 1753	Brassicaceae
<i>Carduus acanthoides</i> L. 1753	Asteraceae

<i>Carex brizoides</i> L. 1753	Cyperaceae
<i>Carex digitata</i> L. 1753	Cyperaceae
<i>Carex echinata</i> Murray 1770	Cyperaceae
<i>Carex muricata</i> L. 1753	Cyperaceae
<i>Carex leporina</i> L. 1753	Cyperaceae
<i>Carex pallescens</i> L. 1753	Cyperaceae
<i>Carex remota</i> L. 1753	Cyperaceae
<i>Carex viridula</i> Michx.1803	Cyperaceae
<i>Carex spicata</i> Huds. 1762	Cyperaceae
<i>Carex sylvatica</i> Huds. 1762	Cyperaceae
<i>Carlina acaulis</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Carlina vulgaris</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Carum carvi</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Centaurea jacea</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Centaurea stoebe</i> subsp. <i>australis</i> (Pančić ex A.Kern.) Greuter	Asteraceae
<i>Cephalanthera rubra</i> (L.) Rich. 1817	Orchidaceae
<i>Cerastium brachypetalum</i> Desp. ex Pers. 1805	Caryophyllaceae
<i>Cerastium ligusticum</i> subsp. <i>trichogynum</i> (Möschl) P.D.Sell & Whitehead 1964	Caryophyllaceae
<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench 1794	Rosaceae
<i>Cerintho minor</i> L. 1753	Brassicaceae
<i>Ceterach officinarum</i> Willd. 1804	Aspleniaceae
<i>Chaerophyllum aureum</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Chaerophyllum hirsutum</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Chaerophyllum temulum</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Chamaecytisus capitatus</i> (Scop.) Link 1831	Fabaceae
<i>Cytisus hirsutus</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Epilobium angustifolium</i> L. 1753	Oenotheraceae
<i>Genista sagittalis</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Matricaria chamomilla</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Chelidonium majus</i> L. 1753	Papaveraceae
<i>Chenopodium bonus-henricus</i> L. 1753	Chenopodiaceae
<i>Chrysosplenium alternifolium</i> L. 1753	Saxifragaceae
<i>Cichorium intybus</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Cirsium eriophorum</i> (L.) Scop. 1772	Asteraceae
<i>Cirsium lanceolatum</i> (L.) Hill 1769	Asteraceae
<i>Cirsium palustre</i> (L.) Coss. ex Scop. 1772	Asteraceae
<i>Clematis vitalba</i> L. 1753	Ranunculaceae
<i>Clinopodium vulgare</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Colchicum autumnale</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Cornus mas</i> L. 1753	Cornaceae
<i>Securigera varia</i> (L.) Lassen	Fabaceae
<i>Corydalis cava</i> (L.) Schweigg. & Körte 1811	Papaveraceae
<i>Corydalis solida</i> (L.) Clairv. 1811	Papaveraceae
<i>Corylus avellana</i> L. 1753	Betulaceae
<i>Cotoneaster tomentosus</i> (Aiton) Lindl.1821	Rosaceae
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. 1775	Rosaceae

<i>Crepis biennis</i> Lapeyr. 1813	Asteraceae
<i>Crocus imperati</i> Ten. 1826	Iridaceae
<i>Cruciata glabra</i> (L.) Opiz 1852	Rubiaceae
<i>Cruciata laevipes</i> Opiz 1852	Rubiaceae
<i>Cuscuta epithymum</i> (L.) L. 1774	Cuscutaceae
<i>Cynoglossum officinale</i> L. 1753	Boraginaceae
<i>Cynosurus cristatus</i> L. 1753	Poaceae
<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh. 1806	Aspidiaceae
<i>Dactylis glomerata</i> L. 1753	Poaceae
<i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soó 1962	Orchidaceae
<i>Dactylorhiza saccifera</i> (Brongn.) Soó 1962	Orchidaceae
<i>Dactylorhiza sambucina</i> (L.) Soó 1962	Orchidaceae
<i>Danthonia alpina</i> Vest 1821	Poaceae
<i>Danthonia decumbens</i> (L.) DC. 1805	Poaceae
<i>Daphne blagayana</i> Freyer 1838	Thymeleaceae
<i>Daphne mezereum</i> L. 1753	Thymeleaceae
<i>Daucus carota</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Deschampsia flexuosa</i> (L.) Trin. 1836	Poaceae
<i>Dianthus barbatus</i> L. 1753	Caryophyllaceae
<i>Dianthus carthusianorum</i> L. 1753	Caryophyllaceae
<i>Dianthus giganteus</i> subsp. <i>croaticus</i> (Borbás) Tutin 1964	Caryophyllaceae
<i>Dianthus deltoides</i> L. 1753	Caryophyllaceae
<i>Digitalis grandiflora</i> Mill. 1768	Scrophulariaceae
<i>Digitalis lanata</i> Ehrh. 1792	Scrophulariaceae
<i>Dipsacus laciniatus</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Doronicum austriacum</i> Jacq. 1774	Asteraceae
<i>Doronicum columnae</i> Ten. 1811	Asteraceae
<i>Dorycnium pentaphyllum</i> subsp. <i>germanicum</i> (Gremli) Gams	Fabaceae
<i>Draba muralis</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Dryopteris dilatata</i> (Hoffm.) A. Gray 1848	Aspidiaceae
<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott 1834	Aspidiaceae
<i>Echinops ritro</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Echium vulgare</i> L. 1753	Boraginaceae
<i>Epilobium tetragonum</i> L. 1753	Oenotheraceae
<i>Epilobium montanum</i> L. 1753	Oenotheraceae
<i>Epilobium parviflorum</i> Schreb. 1771	Oenotheraceae
<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz 1769	Orchidaceae
<i>Equisetum arvense</i> L. 1753	Equisetaceae
<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh. 1783	Equisetaceae
<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Hér. 1789	Geraniaceae
<i>Erophila verna</i> (L.) DC. 1821	Brassicaceae
<i>Centaurium erythraea</i> Rafn 1800	Gentianaceae
<i>Erythronium dens-canis</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Euonymus latifolius</i> (L.) Mill. 1768	Celastraceae
<i>Euonymus verrucosus</i> Scop. 1771	Celastraceae
<i>Eupatorium cannabinum</i> L. 1753	Asteraceae

<i>Euphorbia amygdaloides</i> L. 1753	<i>Euphorbiaceae</i>
<i>Euphorbia carniolica</i> Jacq. 1778	<i>Euphorbiaceae</i>
<i>Euphorbia cyparissias</i> L. 1753	<i>Euphorbiaceae</i>
<i>Euphorbia dulcis</i> L. 1753	<i>Euphorbiaceae</i>
<i>Euphorbia salicifolia</i> Host 1797	<i>Euphorbiaceae</i>
<i>Euphorbia platyphyllos</i> L. 1753	<i>Euphorbiaceae</i>
<i>Euphorbia epithymoides</i> L. 1753	<i>Euphorbiaceae</i>
<i>Euphrasia officinalis</i> L. 1753	<i>Scrophulariaceae</i>
<i>Bartsia stricta</i> (Kunth) Benth. 1846	<i>Scrophulariaceae</i>
<i>Fagus sylvatica</i> L. 1753	<i>Fagaceae</i>
<i>Ferulago sylvatica</i> (Besser) Rchb. 1826	<i>Apiaceae</i>
<i>Festuca drymeja</i> Mert. & W.D.J.Koch 1823	<i>Poaceae</i>
<i>Festuca gigantea</i> (L.) Vill.	<i>Poaceae</i>
<i>Festuca heterophylla</i> Lam. 1778	<i>Poaceae</i>
<i>Festuca pratensis</i> Huds. 1762	<i>Poaceae</i>
<i>Festuca pseudovina</i> Hack. ex Wiesb. 1880	<i>Poaceae</i>
<i>Festuca rubra</i> L.	<i>Poaceae</i>
<i>Festuca rupicola</i> Heuff. 1858	<i>Poaceae</i>
<i>Ficaria verna</i> Huds. 1762	<i>Ranunculaceae</i>
<i>Filipendula vulgaris</i> Moench 1794	<i>Rosaceae</i>
<i>Fragaria moschata</i> (Duchesne) Duchesne 1783	<i>Rosaceae</i>
<i>Fragaria vesca</i> L. 1753	<i>Rosaceae</i>
<i>Fragaria viridis</i> Weston 1770	<i>Rosaceae</i>
<i>Fraxinus excelsior</i> L. 1753	<i>Oleaceae</i>
<i>Fraxinus ornus</i> L. 1753	<i>Oleaceae</i>
<i>Fumaria officinalis</i> L. 1753	<i>Papaveraceae</i>
<i>Gagea lutea</i> (L.) Ker Gawl. 1809	<i>Liliaceae</i>
<i>Galanthus nivalis</i> L. 1753	<i>Amaryllidaceae</i>
<i>Galega officinalis</i> L. 1753	<i>Fabaceae</i>
<i>Galeopsis speciosa</i> Mill. 1768	<i>Lamiaceae</i>
<i>Galium lucidum</i> All. 1773	<i>Rubiaceae</i>
<i>Galium odoratum</i> (L.) Scop. 1771	<i>Rubiaceae</i>
<i>Galium palustre</i> L. 1753	<i>Rubiaceae</i>
<i>Galium rotundifolium</i> L. 1753	<i>Rubiaceae</i>
<i>Galium intermedium</i> Schult. 1809	<i>Rubiaceae</i>
<i>Galium sylvaticum</i> L. 1753	<i>Rubiaceae</i>
<i>Galium verum</i> L. 1753	<i>Rubiaceae</i>
<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R.Br. 1813	<i>Orchidaceae</i>
<i>Genista tinctoria</i> L. 1753	<i>Fabaceae</i>
<i>Genista pilosa</i> L. 1753	<i>Fabaceae</i>
<i>Gentiana acaulis</i> L. 1753	<i>Gentianaceae</i>
<i>Gentiana asclepiadea</i> L. 1753	<i>Gentianaceae</i>
<i>Gentiana cruciata</i> L. 1753	<i>Gentianaceae</i>
<i>Geranium dissectum</i> L. 1753	<i>Geraniaceae</i>
<i>Geranium molle</i> L. 1753	<i>Geraniaceae</i>
<i>Geranium phaeum</i> L. 1753	<i>Geraniaceae</i>

<i>Geranium robertianum</i> L. 1753	Geraniaceae
<i>Geranium sanguineum</i> L. 1753	Geraniaceae
<i>Geum rivale</i> L. 1753	Rosaceae
<i>Geum urbanum</i> L. 1753	Rosaceae
<i>Glechoma hirsuta</i> Waldst. & Kit. 1804	Lamiaceae
<i>Globularia cordifolia</i> L. 1753	Globulariaceae
<i>Glyceria fluitans</i> (L.) R.Br. 1810	Poaceae
<i>Gymnocarpium dryopteris</i> (L.) Newman 1851	Aspidiaceae
<i>Hedera helix</i> L. 1753	Araliaceae
<i>Helianthemum nummularium</i> (L.) Mill. 1768	Cistaceae
<i>Helleborus odorus</i> Waldst. & Kit. ex Willd. 1809	Ranunculaceae
<i>Hepatica nobilis</i> Mill. 1768	Ranunculaceae
<i>Heracleum sphondylium</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Hieracium murorum</i> C.B.Clarke	Asteraceae
<i>Pilosella officinarum</i> Vaill. 1754	Asteraceae
<i>Pilosella piloselloides</i> (Vill.) Soják 1971	Asteraceae
<i>Hieracium sabaudum</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Holcus lanatus</i> L. 1753	Poaceae
<i>Homogyne alpina</i> (L.) Cass.	Asteraceae
<i>Hordelymus europaeus</i> (L.) Jess. ex Harz 1885	Poaceae
<i>Humulus lupulus</i> L. 1753	Cannabaceae
<i>Hypericum tetrapterum</i> Fr. 1823	Hypericaceae
<i>Hypericum barbatum</i> Jacq. 1775	Hypericaceae
<i>Hypericum hirsutum</i> L. 1753	Hypericaceae
<i>Hypericum maculatum</i> Crantz 1763	Hypericaceae
<i>Hypericum perforatum</i> L. 1753	Hypericaceae
<i>Hypericum tetrapterum</i> Fr. 1823	Hypericaceae
<i>Hypochaeris radicata</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Ilex aquifolium</i> L. 1753	Aquifoliaceae
<i>Iris reichenbachii</i> Heuff. 1858	Iridaceae
<i>Isopyrum thalictroides</i> L. 1753	Ranunculaceae
<i>Juglans regia</i> L. 1753	Juglandaceae
<i>Juncus articulatus</i> L. 1753	Juncaceae
<i>Juncus bufonius</i> L. 1753	Juncaceae
<i>Juncus effusus</i> L. 1753	Juncaceae
<i>Juncus tenuis</i> Willd. 1799	Juncaceae
<i>Juniperus communis</i> L. 1753	Cupressaceae
<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coult. 1823	Dipsacaceae
<i>Knautia drymeia</i> Heuff. 1856	Dispacaceae
<i>Knautia sarajevensis</i> (Beck) Szabó 1905	Dipsacaceae
<i>Lamium galeobdolon</i> (L.) Crantz 1763	Lamiaceae
<i>Lamium album</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Lamium maculatum</i> (L.) L. 1763	Lamiaceae
<i>Lamium purpureum</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Lapsana communis</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Laserpitium krapffii</i> Crantz 1767	Apiaceae

<i>Lathraea squamaria</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Lathyrus pratensis</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Leontodon crispus</i> DC. ex Nyman	Asteraceae
<i>Leontodon hispidus</i> subsp. <i>hastilis</i> (L.) Corb. 1894	Asteraceae
<i>Leontodon hispidus</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Leucanthemum vulgare</i> (Vaill.) Lam. 1779	Asteraceae
<i>Ligustrum vulgare</i> L. 1753	Oleaceae
<i>Lilium martagon</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Linaria vulgaris</i> Mill. 1768	Scrophulariaceae
<i>Linum catharticum</i> L. 1753	linaceae
<i>Neottia ovata</i> (L.) Bluff & Fingerh. 1838	Orchidaceae
<i>Buglossoides purpureoerulea</i> (L.) I.M.Johnst. 1954	Boraginaceae
<i>Lolium perenne</i> L. 1753	Poaceae
<i>Lonicera alpigena</i> L. 1753	Caprifoliaceae
<i>Lonicera caprifolium</i> L. 1753	Caprifoliaceae
<i>Lonicera xylosteum</i> L. 1753	Caprifoliaceae
<i>Lotus corniculatus</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Lunaria annua</i> L. 1753	Brassicaceae
<i>Luzula campestris</i> (L.) DC. 1805	Juncaceae
<i>Luzula luzulina</i> (Vill.) Racib. 1888	Juncaceae
<i>Luzula luzuloides</i> (Lam.) Dandy & Wilmott 1938	Juraceae
<i>Luzula pilosa</i> (L.) Willd. 1809	Juncaceae
<i>Luzula sylvatica</i> (Huds.) Gaudin 1811	Juncaceae
<i>Silene coronaria</i> (Desr.) Clairv. ex Rchb. 1832	Caryophyllaceae
<i>Silene viscaria</i> (L.) Jess. 1879	Caryophyllaceae
<i>Lycopodium clavatum</i> L. 1753	Lycopodiaceae
<i>Lysimachia nummularia</i> L. 1753	Primulaceae
<i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill. 1768	Rosaceae
<i>Matricaria chamomilla</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Medicago falcata</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Medicago lupulina</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Melampyrum nemorosum</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Melampyrum pratense</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Melampyrum sylvaticum</i> L. 1753	Scrofulariaceae
<i>Melica ciliata</i> L. 1753	Poaceae
<i>Melica nutans</i> L. 1753	Poaceae
<i>Melica uniflora</i> Retz. 1779	Poaceae
<i>Melilotus albus</i> Medik. 1787	Liliaceae
<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Lam. 1779	Fabaceae
<i>Melissa officinalis</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Melittis melissophyllum</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Mentha longifolia</i> (L.) L. 1756	Lamiaceae
<i>Mentha pulegium</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Mercurialis perennis</i> L. 1753	Euphorbiaceae
<i>Milium effusum</i> L. 1753	Poaceae
<i>Clinopodium thymifolium</i> (Scop.) Kuntze 1891	Lamiaceae

<i>Minuartia verna</i> (L.) Hiern 1899	Cariophyllaceae
<i>Moehringia trinervia</i> (L.) Clairv. 1811	Caryophyllaceae
<i>Monotropa hypopitys</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Leopoldia comosa</i> (L.) Parl. 1847	Liliaceae
<i>Lactuca muralis</i> (L.) Gaertn. 1791	Asteraceae
<i>Myosotis alpestris</i> F.W.Schmidt 1794	Boraginaceae
<i>Myosotis scorpioides</i> L. 1753	Boraginaceae
<i>Myosotis sparsiflora</i> J.C.Mikan ex Pohl 1806	Boraginaceae
<i>Nardus stricta</i> L. 1753	Poaceae
<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich. 1817	Orchidaceae
<i>Nepeta nuda</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Gnaphalium sylvaticum</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Ononis spinosa</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Orchis mascula</i> (L.) L. 1755	Orchidaceae
<i>Orchis morio</i> L. 1753	Orchidaceae
<i>Orchis ustulata</i> L. 1753	Orchidaceae
<i>Rhamnus alpina</i> subsp. fallax (Boiss.) Maire & Petitm.	Rhamnaceae
<i>Origanum vulgare</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Ornithogalum pyrenaicum</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Ornithogalum umbellatum</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Orobanche lutea</i> Baumg. 1816	Orobanchaceae
<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop. 1772	Betulaceae
<i>Oxalis acetosella</i> L. 1753	Oxalidaceae
<i>Papaver rhoeas</i> L. 1753	Papaveraceae
<i>Paris quadrifolia</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Pedicularis heterodonta</i> Pančić 1884	Scrophulariaceae
<i>Petasites albus</i> (L.) Gaertn. 1791	Asteraceae
<i>Petasites hybridus</i> (L.) "G.Gaertn., B.Mey. & Scherb. 1801	Asteraceae
<i>Petrorhagia saxifraga</i> (L.) Link 1831	Caryophyllaceae
<i>Peucedanum aegopodioides</i> (Boiss.) Vandas 1889	Apiaceae
<i>Peucedanum austriacum</i> (Jacq.) W.D.J.Koch 1824	Apiaceae
<i>Gymnocarpium robertianum</i> (Hoffm.) Newman 1851	Aspidiaceae
<i>Phleum phleoides</i> (L.) H.Karst. 1880	Poaceae
<i>Asplenium scolopendrium</i> L. 1753	Aspleniaceae
<i>Phyteuma spicatum</i> L. 1753	Campanulaceae
<i>Picea abies</i> (L.) H.Karst. 1881	Pinaceae
<i>Picris hieracioides</i> Sibth. & Sm.	Asteraceae
<i>Plantago lanceolata</i> L. 1753	Plantaginaceae
<i>Plantago major</i> L. 1753	Plantaginaceae
<i>Plantago media</i> L. 1753	Plantaginaceae
<i>Poa annua</i> L. 1753	Poaceae
<i>Poa badensis</i> Haenke ex Willd. 1797	Poaceae
<i>Poa bulbosa</i> L. 1753	Poaceae
<i>Poa nemoralis</i> L. 1753	Poaceae
<i>Poa trivialis</i> L. 1753	Poaceae
<i>Polygala comosa</i> Schkuhr 1796	Polygalaceae

<i>Polygala vulgaris</i> L. 1753	<i>Polygalaceae</i>
<i>Polygonatum multiflorum</i> (L.) All. 1785	<i>Liliaceae</i>
<i>Polygonatum odoratum</i> (Mill.) Druce 1906	<i>Liliaceae</i>
<i>Polygonatum verticillatum</i> (L.) All. 1785	<i>Liliaceae</i>
<i>Polypodium vulgare</i> L. 1753	<i>Polypodiaceae</i>
<i>Polystichum aculeatum</i> (L.) Roth ex Mert. 1800	<i>Aspidiaceae</i>
<i>Polystichum illyricum</i> Hahne 1904	<i>Aspidiaceae</i>
<i>Populus tremula</i> L. 1753	<i>Salicaceae</i>
<i>Potentilla argentea</i> L. 1753	<i>Rosaceae</i>
<i>Potentilla erecta</i> (L.) Raeusch. 1797	<i>Rosaceae</i>
<i>Potentilla micrantha</i> Ramond ex DC. 1805	<i>Rosaceae</i>
<i>Potentilla recta</i> L. 1753	<i>Potentilla</i>
<i>Potentilla reptans</i> L. 1753	<i>Rosaceae</i>
<i>Prenanthes purpurea</i> L. 1753	<i>Asteraceae</i>
<i>Primula elatior</i> (L.) Hill 1765	<i>Primulaceae</i>
<i>Primula veris</i> L. 1753	<i>Primulaceae</i>
<i>Primula vulgaris</i> Huds. 1762	<i>Primulaceae</i>
<i>Prunella laciniata</i> (L.) L. 1763	<i>Lamiaceae</i>
<i>Prunella vulgaris</i> L. 1753	<i>Lamiaceae</i>
<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh. 1785	<i>Rosaceae</i>
<i>Prunus spinosa</i> L. 1753	<i>Rosaceae</i>
<i>Pteridium aquilinum</i> (L.) Kuhn 1879	<i>Pteridaceae</i>
<i>Pulmonaria officinalis</i> L. 1753	<i>Boraginaceae</i>
<i>Pyrola rotundifolia</i> L. 1753	<i>Pyrolaceae</i>
<i>Pyrus pyraeaster</i> (L.) Burgsd. 1787	<i>Rosaceae</i>
<i>Quercus cerris</i> L. 1753	<i>Fagaceae</i>
<i>Quercus petraea</i> (Matt.) Liebl. 1784	<i>Fagaceae</i>
<i>Quercus pubescens</i> Willd. 1796	<i>Fagaceae</i>
<i>Ranunculus acris</i> L. 1753	<i>Ranunculaceae</i>
<i>Ranunculus bulbosus</i> L. 1753	<i>Ranunculaceae</i>
<i>Ranunculus millefoliatus</i> Vahl 1791	<i>Ranunculaceae</i>
<i>Ranunculus montanus</i> Willd. 1799	<i>Ranunculaceae</i>
<i>Ranunculus polyanthemos</i> subsp. <i>nemorosus</i> (DC.) Schübl. & G. Martens 1834	<i>Ranunculaceae</i>
<i>Ranunculus repens</i> L. 1753	<i>Ranunculaceae</i>
<i>Rhinanthus rumelicus</i> Velen. 1887	<i>Scrophulariaceae</i>
<i>Ribes alpinum</i> L. 1753	<i>Grossulariaceae</i>
<i>Robinia pseudoacacia</i> L. 1753	<i>Fabaceae</i>
<i>Rorippa lippizensis</i> (Wulfen) Rchb. 1850	<i>Brassicaceae</i>
<i>Rosa arvensis</i> Huds. 1762	<i>Rosaceae</i>
<i>Rosa canina</i> L. 1753	<i>Rosaceae</i>
<i>Rosa gallica</i> L. 1753	<i>Rosaceae</i>
<i>Rubus hirtus</i> aggr.	<i>Rosaceae</i>
<i>Rubus idaeus</i> L. 1753	<i>Rosaceae</i>
<i>Rubus canescens</i> DC. 1813	<i>Rosaceae</i>
<i>Rumex acetosa</i> L. 1753	<i>Polygonaceae</i>
<i>Rumex acetosella</i> L. 1753	<i>Polygonaceae</i>

<i>Rumex alpestris</i> Jacq. 1762	Polygonaceae
<i>Rumex crispus</i> L. 1753	Polygonaceae
<i>Salix caprea</i> L. 1753	Salioaceae
<i>Salix purpurea</i> L. 1753	Salicaceae
<i>Salvia glutinosa</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Sambucus ebulus</i> L. 1753	Sambucaceae
<i>Sambucus nigra</i> L. 1753	Sambucaceae
<i>Sambucus racemosa</i> L. 1753	Sambucaceae
<i>Sanguisorba minor</i> Scop. 1771	Rosaceae
<i>Sanicula europaea</i> L. 1753	Apiaceae
<i>Saxifraga rotundifolia</i> L. 1753	Saxifragaceae
<i>Saxifraga tridactylites</i> L. 1753	Saxifragaceae
<i>Scabiosa cinerea</i> Lapeyr. ex Lam.	Dipsacaceae
<i>Scilla bifolia</i> L. 1753	Liliaceae
<i>Podospermum roseum</i> (Waldst. & Kit.) Gemeinholzer & Greuter 2006	Asteraceae
<i>Scrophularia bosniaca</i> Beck 1887	Scrophulariaceae
<i>Scrophularia nodosa</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Scutellaria altissima</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Sedum acre</i> L. 1753	Crassulaceae
<i>Sedum album</i> L. 1753	Crassulaceae
<i>Sedum hispanicum</i> L. 1753	Crassulaceae
<i>Sedum maximum</i> (L.) Suter 1802	Crassulaceae
<i>Sedum ochroleucum</i> Chaix 1786	Crassulaceae
<i>Jovibarba heuffelii</i> (Schott) Á. Löve & D. Löve 1961	Crassulaceae
<i>Senecio nemorensis</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Senecio squalidus</i> subsp. <i>rupestris</i> (Waldst. & Kit.) Greuter 2005	Asteraceae
<i>Sesleria tenuifolia</i> Schrad. 1806	Poaceae
<i>Silene dioica</i> (L.) Clairv. 1811	Caryophyllaceae
<i>Silene nutans</i> L. 1753	Caryophyllaceae
<i>Silene sendtneri</i> Boiss. 1867	Caryophyllaceae
<i>Silene viridiflora</i> L. 1753	Caryophyllaceae
<i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke 1869	Caryophyllaceae
<i>Solanum dulcamara</i> L. 1753	Solanaceae
<i>Solidago virga-aurea</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill 1769	Asteraceae
<i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz 1763	Rosaceae
<i>Sorbus aucuparia</i> L. 1753	Rosaceae
<i>Spiraea chamaedryfolia</i> L. 1753	Rosaceae
<i>Stachys alpina</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Stachys germanica</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Stachys recta</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Stachys sylvatica</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Stellaria graminea</i> L. 1753	Caryophyllaceae
<i>Stellaria holostea</i> L. 1753	Caryophyllaceae
<i>Stellaria media</i> (L.) Vill. 1789	Caryophyllaceae
<i>Symphytum officinale</i> L. 1753	Boraginaceae

<i>Symphytum tuberosum</i> L. 1753	Boraginaceae
<i>Tanacetum macrophyllum</i> (Waldst. & Kit.) Sch.Bip. 1844	Compositae
<i>Taraxacum officinale</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Taxus baccata</i> L. 1753	Taxaceae
<i>Telekia speciosa</i> (Schreb.) Baumg. 1816	Asteraceae
<i>Teucrium chamaedrys</i> L. 1753	Lamiaceae
<i>Thlaspi perfoliatum</i> L. 1753	Boraginaceae
<i>Cornus sanguinea</i> L. 1753	Cornaceae
<i>Thymus praecox</i> subsp. <i>polytrichus</i> (A. Kern. ex Borbás) Jalas	Lamiaceae
<i>Thymus pulegioides</i> subsp. <i>montanus</i> (Benth.) Ronniger	Laminaceae
<i>Traunsteinera globosa</i> (L.) Rchb. 1842	Orchidaceae
<i>Trifolium alpestre</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Trifolium arvense</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Trifolium aureum</i> Pollich 1777	Fabaceae
<i>Trifolium campestre</i> Schreb. 1804	Fabaceae
<i>Trifolium hybridum</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Trifolium incarnatum</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Trifolium ochroleucon</i> Huds. 1762	Fabaceae
<i>Trifolium pannonicum</i> Jacq. 1767	Fabaceae
<i>Trifolium pratense</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Trifolium repens</i> L. 1753	Fabaceae
<i>Trisetum flavescens</i> (L.) P.Beauv. 1812	Poaceae
<i>Tussilago farfara</i> L. 1753	Asteraceae
<i>Ulmus glabra</i> Huds. 1762	Ulmaceae
<i>Urtica dioica</i> L. 1753	Urticaceae
<i>Vaccinium myrtillus</i> L. 1753	Ericaceae
<i>Valeriana montana</i> L. 1753	Valerianaceae
<i>Valeriana officinalis</i> L. 1753	Valerianaceae
<i>Valerianella locusta</i> (L.) Laterr. 1821	Valerianaceae
<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh. 1807	Liliaceae
<i>Verbascum blattaria</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Verbascum nigrum</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Verbascum phlomoides</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Verbascum densiflorum</i> Bertol. 1810	Scrophulariaceae
<i>Verbena officinalis</i> L. 1753	Verbenaceae
<i>Veronica arvensis</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Veronica beccabunga</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Veronica chamaedrys</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Veronica austriaca</i> subsp. <i>jacquinii</i> (Baumg.) Eb. Fisch.	Scrophulariaceae
<i>Veronica montana</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Veronica officinalis</i> L. 1753	Scrophulariaceae
<i>Veronica persica</i> Poir. 1808	Scrophulariaceae
<i>Veronica austriaca</i> subsp. <i>teucrium</i> (L.) D. A. Webb	Scrophulariaceae
<i>Veronica urticifolia</i> Jacq. 1773	Scrophulariaceae
<i>Viburnum lantana</i> L. 1753	Sambucaceae
<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>cordata</i> (Hoppe) Batt.	Fabaceae

<i>Vicia cracca</i> subsp. <i>incana</i> (Gouan) Rouy	<i>Fabaceae</i>
<i>Vicia sepium</i> L. 1753	<i>Fabaceae</i>
<i>Viola alba</i> Besser 1809	<i>Violaceae</i>
<i>Viola arvensis</i> Murray 1770	<i>Violaceae</i>
<i>Viola canina</i> L. 1753	<i>Violaceae</i>
<i>Viola hirta</i> L. 1753	<i>Violaceae</i>
<i>Viola odorata</i> L. 1753	<i>Violaceae</i>
<i>Viola reichenbachiana</i> Jord. ex Boreau 1857	<i>Violaceae</i>
<i>Viola tricolor</i> L. 1753	<i>Violaceae</i>
<i>Viscum album</i> L. 1753	<i>Loranthaceae</i>

Подручје Цицеља и његове околине вишеструко је занимљиво. Прелиминарна истраживања показују изузетан флористички диверзитет, који је углавном условљен изузетном разноликошћу геолошких подлога.

Током поменутих истраживања идентификована су 43 таксона регионално или глобално ријетке васкуларне флоре који заслужују посебну пажњу у будућем заштићеном подручју.

Од укупног броја идентификованих таксона, шест таксона (*Dianthus giganteus* subsp. *croaticus* (Borbás) Tutin, *Iris reichenbachii* Heuff., *Knautia sarajevensis* (Beck) Szabó, *Pedicularis heterodonta* Pančić, *Scrophularia bosniaca* Beck и *Silene sendtneri* Boiss.) је ендемично и један субендемичан (*Daphne blagayana* Freyer).

Слика 6. *Silene sendtneri*

Слика 7. *Pedicularis heterodonta*

Слика 8. *Scrophularia bosniaca*

У будућем Парку природе Цицељ забиљежено је 27 таксона који се налазе на Уредби о црвеној листи заштићених врста Републике Српске. То су следећи таксони: *Asperula taurina* L., *Asphodelus albus* Mill., *Asplenium septentrionale* (L.) Hoffm., *Cardamine acris* Griseb., *Carex echinata* Murray, *Cephalanthera rubra* (L.) Rich., *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó, *Dactylorhiza saccifera* (Brongn.) Soó, *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó, *Daphne blagayana* Freyer, *Dianthus giganteus* subsp. *croaticus* (Borbás) Tutin, *Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br., *Ilex aquifolium* L., *Iris reichenbachii* Heuff, *Knautia*

sarajevensis (Beck) Szabó, *Neottia ovata* (L.) Bluff & Fingerh., *Orchis mascula* (L.) L., *Orchis ustulata* L., *Pedicularis heterodonta* Pančić, *Pyrola rotundifolia* L., *Scrophularia bosniaca* Beck, *Jovibarba heuffelii* (Schott) Á. Löve, *Silene sendtneri* Boiss., *Taxus baccata* L., *Telekia speciosa* (Schreb.) Baumg., *Thymus praecox* subsp. *polytrichus* (A. Kern. ex Borbás) Jalasi *Traunsteinera globosa* (L.) Rchb.)

Слика 9. *Dianthus giganteus* subsp. *croaticus*

Слика 10. *Iris reichenbachii* Heuff

Шест таксона (*Carex echinata* Murray, *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó, *Galanthus nivalis* L., *Gentiana acaulis* L., *Geum rivale* L. и *Taxus baccata* L.) са Међународне црвене листе (IUCN Red List).

Поред тога, у истраживаном подручју се нашло тринаест таксона (*Cephalanthera rubra* (L.) Rich., *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó, *Dactylorhiza saccifera* (Brongn.) Soó, *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó, *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Galanthus nivalis* L., *Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br., *Neottia ovata* (L.) Bluff & Fingerh., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Orchis mascula* (L.) L., *Orchis morio* L., *Orchis ustulata* L. и *Traunsteinera globosa* (L.) Rchb.) са Додатка II Конвенције о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре. Додатка II подразумјева врсте којима не пријети истребљење, али се њихова трговина мора контролисати да би се избјегло експлоатисање који би угрозило њихов опстанак. Ови таксони се налазе и на ЕУ Уредби о заштити дивље фауне и флоре и регулисању њихове трговине.

II 7. 2. Вегетација

Исконска вегетација

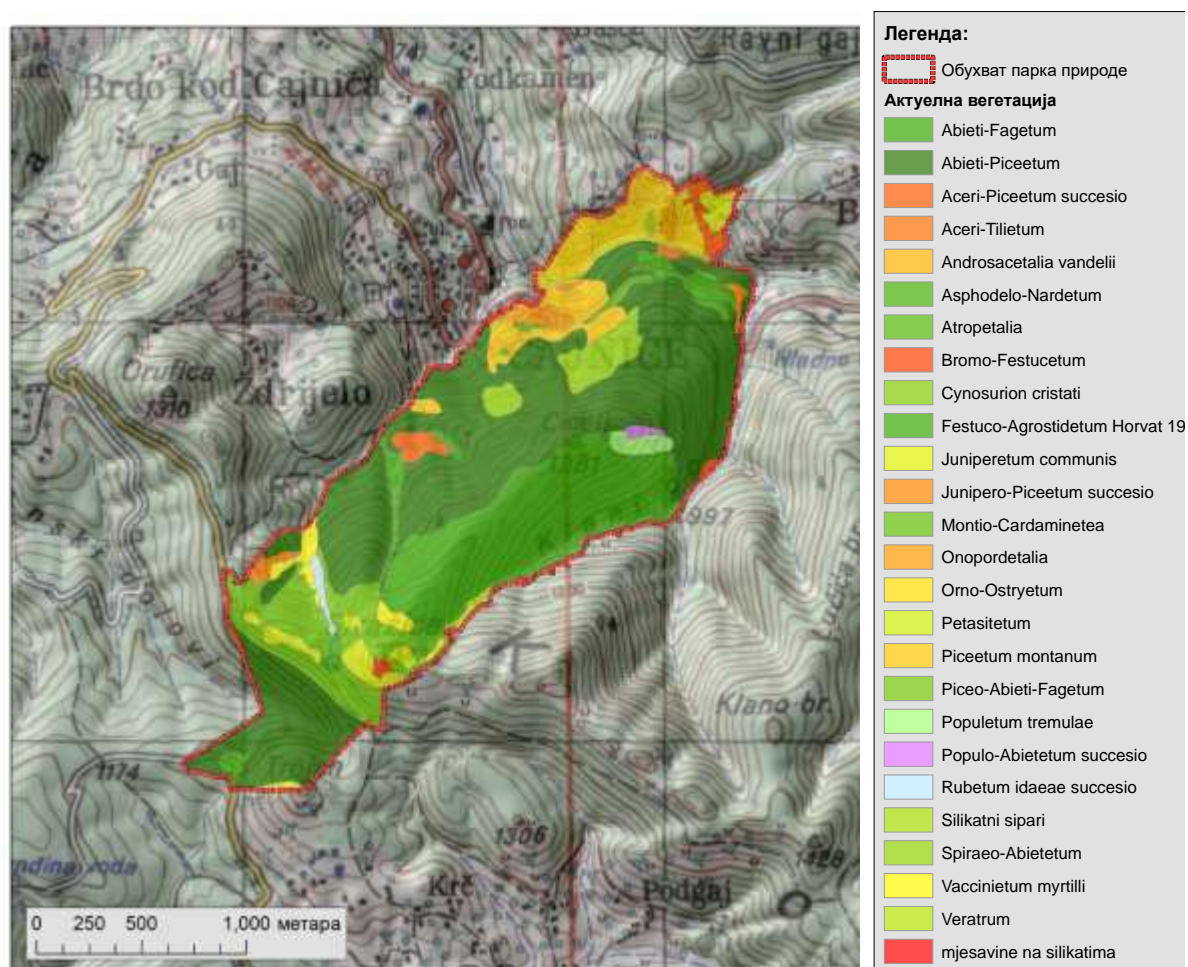
Исконска вегетација простора Цицеља релативно је једноставна. Састоји се од првенствено шумских заједница.

1. Југоисточне падине Цицеља заузима мезоклиматски условљена шума букве и јеле, без смрче (*Abieti-Fagetum*), брдског карактера.
2. Највећи дио разматраног обухвата заузимала је такође климарегионална (KE) горска шума букве, јеле и смрче (*Piceo-Abieti-Fagetum*), унутар чијег ареала су интерсектована острва три трајна оро-едафска стадијума: у кањону Јањине код Орловице шума племенитих лишћара (*Aceri-Tilietum*), на екстремно стрмим западним падинама тамна четинарска шума (тајга) са сурочицом (*Spiraeo-Abietetum*), а на каменитој јужној страни код врха Стражице шума гочког црног бора на кречњацима (*Humilo-Pinetum nigrae*).

- Претежно јужне, литице Орловице дијаметрално су супротне поменути мезофилним сциофитним екосистемима. Овдје се као трајни ороедафски климакси (ОЕ) јављају термофилне шикаре, вегетација силикатних сипара и хазмофитска вегетација силикатних стијена.
- Трајне стадијуме представљају и хигро-едафске заједнице (ХЕ) горских извора (код Тројан-воде), као и зељаста вегетација на спрудовима Јањине.

Актуелна вегетација

Под утицајем антропогених фактора, примарна слика је знатно измјењена. Степен промјене највећи је код прве поменуте заједнице, а опада према посљедњим. Тако је формирана актуелна вегетација простора Цицеља. Иако су шумски екосистеми остали доминантни, они су ± измјењени. Мјестимично су потпуно замијењени нешумском (ливадском) вегетацијом, која опет, спонтано настоји да се, преко разних видова сукцесија, врати у првобитно стање климакса. У недостатку антропогених интервенција, често и успијева.

Слика 11. Актуелна вегетација Парка природе „Цицељ“

Унутар шуме букве и јеле без смрче (*Abieti-Fagetum*), по југоисточном рубу (Клани долови) налазе се мезофилне ливаде *Festuco-Agrostetum*. Под застором крошања, рубови ових ливада добијају карактер специфичне прелазне вегетације, чији је индикатор чемерика (*Veratrum lobelianum* Bernh. 1807). На крчевинама нешто блажих падина источно од врха Цицеља, по

престанку кошње и испаше, дошло је до низа сукцесија, преко јасике (*Populetum tremulae*, *Populo abietum*).

Пространа шума букве-јеле-смрче (*Piceo-Abieti-Fagetum*) на ширем плану је најраширенија фитоценоза. Планинска клима није људима нудила алтернативу: као пријекло потребан огрјев, буква је одувјек имала предност у односу на чамовину. Резултат овог дугог и систематског антропогеног фактора је настанак секундарне тамне четинарске тајге јеле и смрче (*Abieti-Piceetum-moesiacum*), која данас заузима већи простор од исконске шуме, као и чистих смрчевих шума (*Piceetum montanum*). Крчењем примарне шуме добијени су ацидификовани типови заједнице горских ливада *Festuco-Agrostetum*; на плићем земљишту то је условило развој ливада са чапљаном (*Agrostio-Asphodeletum albae*), а њиховим запуштањем настадоше рубне вриштине са боровницом (*Vaccinietum myrtilli*). Поменуто ливаде и вриштине добрим дијелом су кренуле у вегетацијске прогресије преко клеке и јавора (*Juniperetum communis*, *Junipero-Piceetum*, *Aceri-Piceetum*). Скупинасте сјече тајге стварале су и даље стварају острва нитрохигрофилне вегетације сјечина, нпр. са велебиљем (*Atropetum belladonae*), волујским оком (*Telekietum speciosae*) или малином (*Rubetum idaei*). Тип тајге јеле са сурочицом (*Spiraeo-Abietetum*), захваљујући свом врлетном нагибу, остао је поштеђен битних измјена (најближи је прашумском стању). С друге стране, давни пожари уклонили су изворни борик (*Humilo-Pinetum nigrae*) са кречњачких гребена и врхова, па на њиховом мјесту данас налазимо травне камењаре са босанском перуником (*Potentillo-Caricetum humilis*).

На еруптивима Орловице слика вегетације вјероватно је иста од памтивијека. Овдје се, уз термофилне шикаре црног граба и црног јасена (*Orno-Ostryetum*) налазе код нас слабо истражене и ријетке заједнице вегетацијског реда *Androsacetalia vandellii*, односно вегетација силикатних сипара и пукотина вулканских стијена.

Chaerophyllo-Petasitetum hybridi - заједница високих зелени уз Јањину и вегетација горских извора, разреда *Montio-Cardaminetea*, представљају највлажније фитоценозе Подручја.

Претежно ненамјерним дјеловањем, као и у свим рурално-урбаним срединама, настали су рудерални типови терцијерне вегетације око града. Таква је *Echio-Melilotetum* - око напуштеног хотела, базена и код Хладне воде, заједница гажених површина (*Plantagini majoris-Lolietum perennis*), уз улицу ка хотелу. Има ту преплитања нитро-хазмофитне вегетације на седреним терасама са влажним сметљиштима, нпр. на стази од града до базена (*Oxalis corniculata*, *Nepeta pannonica*, *Parietaria*), заједница сметљишта и сл.

Доста поменутих фитоценоза издвајају се као вриједни екосистеми.

Фитоценоза букве и јеле (*Abieti-Fagetum*) карактерише брдски појас нашаих планина (500-1000 м.н.в.) То је мезофилна, мезотермна, неутрофилна и сциофилна шума, типично преборне структуре. Карактеришу је врсте: *Galium odoratum*, *Dentaria bulbifera*, *Lamiae strum galeobdolon*, *Symphytum tuberosum*, *Asarum europaeum*, *Pulmonaria officinalis*, *Euphorbia amygdaloides* итд. Флористичким саставом и биоспектром упозорава на блажи мезоклимат од окружења. Изостанак смрче прати изостанак и других бореалних и ацидофилних врста (*Pyrola rotundifolia*, *Melampyrum sylvaticum*, *Dryopteris dilatata*, *Gymnocarpium dryopteris*, *Adenostyles alliariae*, *Homogyne alpina*, *Cephalanthera rubra...*), али и присуство зимзелених елемената панонско-

палеомедитеранског распрострањења : *Ilex aquifolium*, *Daphne laureola*, *Taxus baccata*. Фитоценоза на Цицељу припада нитрификованој субасоцијацији *mercurialietosum*, у којој се јављају обилније племенити лишћари (*Acer pseudoplatanus*, *Acer platanoides*, *Fraxinus excelsior*, *Allium ursinum*, *Alliaria petiolata*).

Шуме букве, јеле и смрче (*Piceo-Abieti-Fagetum*) карактерише горски појас (изнад 1000-1500 m н.в.) планине. Поред неутрофита букових шума, овдје знатније учешће имају врсте хладнијих станишта и сировијих форми хумуса: *Sorbus aucuparia*, *Vaccinium myrtillus*, *Galium rotundifolium*, *Luzula silvatica*, *L. luzulina*, *Veronica officinalis*, *Prenanthes purpurea*, те горе поменуте врсте цвијетница, али и бројне маховине: *Thuidium tamariscinum*, *Isothecium myosuroides*, *Rhytidiadelphus sp.*, *Cirriphyllum crassinervum*, *Polytrichum formosum*, *Dicranum scoparium*, *Hypnum cupressiforme*, *Pleurozium schreberi*... Као и претходна, и ово је климарегионална, стабилна шума преборне структуре. Садашњи рецентни ареал ове шуме на Цицељу углавном представља терминалну фазу сукцесија

шума јеле и смрче, које су се, планским мјерама газдовања, вратиле у стање слично исконском, али без прашумских, сапрофитних и лигниколних елемената (*Streptopus amplexifolius*, *Listera cordata*, *Lycopodium clavatum*, *Huperzia sellago*, *Buxbaumia viridis* итд.)

Горска тајга смрче и јеле (*Abieti-Piceetum*) далеко је највећи екосистем Цицеља, који је широко распрострањен и у широј околини (Вучевице, Стакорине, Ковача). Представља секундарну шуму, тј. антропогени дериват претходне заједнице. Губитком букве, зреле форме хумуса замијењене су сировијим, шума је изгубила неутрофилни карактер, што су пратиле промјене флористичког састава. Геоспектар је добио више бореалних и циркумполарних геоелемената, а ценоспектар више ацидофитно-олигофитних синтаксона, на уштрб мезо-неутрофитних. Раније помињаним врстама можемо придружити врсте *Lonicera alpigena*, *Monotropa hypopitys*, *Omalotheca sylvatica*, *Oxalis acetosella*... Импресивна, савршено права стабла четинара, органски хоризонт од четина, етеричним уљима оплемењен ваздух – пружају препознатљиве атрибуте горских парк-шума.

Слика 12. Шума букве и јеле

Слика 13. Шума букве, јеле и смрче

Слика 14. Шума јеле и смрче

Spiraeo-Abietetum prov. није раније описана фитоценоза, из простог разлога јер није ни запажана другдје. Врлетно стрми нагиби терена (50-60о), западне до сјеверне експозиције, молхумусна тла, високе скелетности, али ниске стјеновитости и каменитости, те базичност подлоге ове четинарске тајге приближава свијетлим борицима. Поред суручице (*Spiraea chamaedryfolia*), ту су и друге базифите и пинофите: *Cotoneaster tomentosa*, *Amelanchier ovalis*, *Knautia sarajevensis*, *Valeriana montana*, *Erythronium dens-canis*, *Pseudoscleropodium purum* те *Daphne blagayana*. Посљедња врста, популарни „боричак“ налази се и у другим заједницама на простору Цицеља. Можемо рећи да је јединствена констелација еколошких фактора дала јединствену фитоценозу, која представља оригиналну, стено-вриједност биодиверзитета Цицеља.

Посебност заједнице **Fraxino orni-Ostryetum** је у њеној екстремној екстразоналности и нетипичној подлози од вулканских спилит-кератофира са туфовима и силикатним кластитима. У планинском окружењу ова ксеро-термофилна фитоценоза има посебан едукативно-научни значај и свакако заслужује детаљније истраживање. Поред црног граба и црног јасена, овдје су присутни и типично субмедитерански храст медунац (*Quercus pubescens*), макљен (*Acer monspessulanum*), као и друге врсте јужнијих и сувљих предјела: *Chamaecytisus capitatus*, *Ch. ciliatus*, *Dianthus croaticus*, *Genista pilosa*, *Lychnis viscaria*, *Melica ciliata*, *Micromeria thymifolia*, *Sedum album*, *Silene nutans*, *Stellaria holostea* и др.

Вегетација **огољених силикатних стијена (*Androsacetalia vandellii*)** налази се на Орловици. Вулканске стијене су веома ријетке, нетипичне и неочекиване на овом подручју. Типично развијена

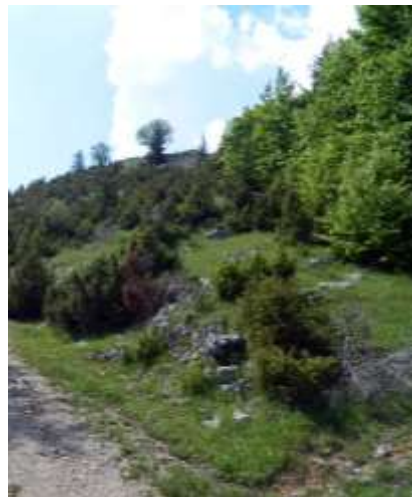
вегетација у њиховим пукотинама појављује се другим дијеловима Европе и код нас се сусреће веома ријетко, изграђујући специфичан тип вегетације, који још није добро истражен. На стрмим литицама Орловице налазимо добро развијене заједнице, као нигдје другдје у БиХ, због чега је овај комплекс необично важан за будућа научна истраживања. Од типичне вегетације пукотина силикатних стијена код нас се једино редовно појављује сјеверна слезница (*Asplenium septentrionale*), док се од других пратећих елемената уочавају: *Jovibarba heuffelii*, *Lychnis viscaria*, *Micromeria thymifolia*, *Sesleria tenuifolia* и бојни елементи термофилних шума црног граба и црног јасена, које их окружују. На стрмим падинама испод литица, гдје се задржава крупније и ситније камење, које се одлама са стијена хиљадама година, настали су сипари. Овакви сипари, грађени од еруптивног материјала, код нас изузетно ријетки, нарочито у брдском појасу. Сиромашна вегетација на оваквим стаништима припада свези *Galeopsidion ladani* и код нас, такође, није проучена.

Слика 15. Заједница *Spiraeo-Abietetum* prov.

Слика 16. Шуме црног граба и црног јасена

Слика 17. Травњаци на камењару

Травњаци на камењару (*Potentillo-Caricetum humilis*) секундарног су поријекла. Развијени су на јужним и доста стрмим, скелетним падинама, на мјестима првобитне борове вегетације (*Humilo-Pinetum nigrae*), која је нестала под различитим утицајима (пожари, дјеловање човјека и сл.). У оквиру предложених граница везани су за јужне обронке Стражице, али се протежу даље на исток, падинама главног гребена. Мали простор на коме је развијена ова заједница, представља

флористички најбогатији и, заједно са Орловицом, најзанимљивији дио Парка. Овдје су заступљене бројне ријетке и ендемичне биљке: *Iris bosniaca*, *Arabis auriculata*, *Dianthus croaticus*, *Thymus balcanus*, *Poa badensis*, *Hypericum barbatum* и др.

С друге стране, примјетна је сукцесија ових падина у смреку (*Juniperus communis*), што даље води формирању шумске вегетације. Ако би се препустиле саме себи, дошло би до зарастања и потпуног ишчезавања вриједних биљних врста са овог подручја. Стога је неопходно обезбиједити и спровести мјере крчења смреке у циљу очувања биљне разноликости Парка.

Горске ливаде кошанице (*Festuco-Agrostetum*), као секундарне творевине, имају велики значај за очување бидоверзитета подручја. Утицајем геолошке подлоге, све горске ливаде на Цицељу имају изражен ацидофилни карактер, па се у њима редовно срећу: *Nardus stricta*, *Potentilla erecta*, *Agrostis*

capillaris, *Deschampsia flexuosa*, док су се на њиховим рубовима формирали услови за настанак вриштина са боровницом (*Vaccinium myrtillus*) и прелазних заједница ка високим зеленима са: *Veratrum album*, *Rumex arifolium*, *Astrantia major* и др. На овим ливадама се редовно сусреће већи број орхидеја: *Dactylorhiza sambucina*, *Gymnadenia conopsea*, *Listera cordata*, *Traunsteinera globosa*, *Orchis mascula* ssp. *signifera*, *Orchis ustulata*, али и друге значајне биљке, од којих је веома важна ријетка: *Pedicularis heterodonta*. Њене популације су малобројне и од приоритетног значаја за заштиту на нивоу државе, због зарастања станишта у шибљаке. Да би се то спријечило, јако је важно

спровести активне мјере очувања и заштите кроз стимулисање сточарства и одржавања редовног кошења.

Слика 18. Горске ливаде кошанице

Слика 19. Горске ливаде са чапљаном

Слика 20. Вегетација око планинских водотока

Горске ливаде са чапљаном (*Agrostio-Asphodeletum albae*) настале су на нешто већим нагибима, гдје је присутна јака ерозија, што условљава појаву плићих земљишта. Наластале су крчењем шума букве, јеле и смрче и висински се надовезују на горске ливаде *Festuco-Agrostetum*.

Осим чапљана (*Asphodelus albus*), који доминира на ливадама овог типа, налазимо и друге значајне врсте за ову заједницу: *Primula veris ssp. columnae*, *Trifolium alpestre*, *Alchemilla vulgaris*, *Filipendula vulgaris* и др. Утицај закисељавања, повезан са генезом земљишта, у великој мјери је изражен, што се може закључити присуством врста: *Nardus stricta*, *Potentilla erecta*, *Hypericum maculatum* и др., које се редовно јављају у асоцијацији *Festuco-Agrostetum*.

Вегетација око планинских водотока (*Chaerophyllo-Petasitetum hybridi*) јавља се дуж свих планинских водотока и изворишта на испитиваном подручју. Зависно од степена засјене, физиономије, водног режима земљишта, те флористичког састава, заједнице припадају двијема различитим разредима: *Galio-Urticetea* и *Montio-Cardaminetea*. Прве се појављују у виду високих

зељастих биљака дуж водотока (*Chaerophyllo-Petasitetum hybridi*), изграђене махом од врста: *Petasites hybridus*, *P. albus*, *Chaerophyllum hirsutum*, *Urtica dioica*, *Mentha longifolia*, *Filipendula ulmaria*, *Cardamine acris* и др. Заједнице из реда *Montio-Cardaminetea* насељавају подручја око мањих изворишта, која су стално забарена. У њима се не јављају врсте из рода *Petasites*, већ се

сусрећу друге ситније трајнице: *Veronica beccabunga*, *Juncus articulatus*, *Cardamine hirsuta*, *Cardamine acris*, *Geum rivale* и др.

II 8. ФАУНА

Фауна Цицеља није истраживана за потребе израде Стручне основе за проглашење заштићеног подручја „Цицељ“. Такође, у оквиру пројекта „Истраживачки еко камп Чајнице“, који је одржан 2011. године, рађен је попис флоре и вегетације подручја Цицељ, без пописа фауне тог подручја. У наредном периоду потребно је реализовати специјалистичка теренска истраживања, како би се урадила инвентаризација фауне и одредила величина популација за поједине животињске врсте, преваходно ријетке и угрожене.

Скромни подаци о стању фауне преузети су из важеће ловне и риболовне основе, која се између осталог односи и на подручје обухвата планираног заштићеног подручја „Цицељ“.

Ловиште „Цицељ“ Чајнице установљено је и додијељено ШГ „Вучевица“, које послује у саставу ЈПШ „Шуме Републике Српске“ а.д. Соколац, од стране Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске. Корисник ловишта, придржавајући се свих законских прописа из области ловства и Ловне основе, газдује овим ловиштем, што значи да између осталог и штити дивљач, водећи рачуна о бројном стању и стабилности унутар популације, као и о ненарушавању међусобних односа различитих популација.

Табела 5; Врсте и процијењена бројност дивљачи

Ре. бр.	Научни назив	Народни назив	Број о стање	Угроженост и заштита				
				Закон о ловству	Уредба*	IUCN	Bern	Habitat
1.	<i>Lutra lutra</i> (Linnaeus, 1758)	видра	5	Трајно зашт. дивљач	+	NT	Dodatak II	Dodatak II
2.	<i>Sciurus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	вјeverица	350	Трајно зашт. дивљач		LC	Dodatak III	
3.	<i>Vulpes vulpes</i> (Linnaeus, 1758)	лисица	68			LC		
4.	<i>Canis lupus</i> Linnaeus, 1758	вук	4			LC	Dodatak II	Dodatak II
5.	<i>Felis silvestris</i> Schreber, 1777	дивља мачка	10		+	LC	Dodatak II	
6.	<i>Capreolus capreolus</i> (Linnaeus, 1758)	срна	191	Ловост ајем зашт. дивљач		LC		
7.	<i>Ursus arctos</i> Linnaeus, 1758	мрки медвјед	9	Ловост ајем зашт. дивљач	+	LC		Dodatak II
8.	<i>Lepus europaeus</i> Pallas, 1778	зец	664	Ловост ајем зашт. дивљач		LC		

9.	<i>Meles meles</i> (Linnaeus, 1758)	јазавац	60			LC	Dodatak III	
10.	<i>Sus scrofa</i> Linnaeus, 1758	дивља свиња	58			LC		
11.	<i>Martes martes</i> (Linnaeus, 1758)	куна златица	25			LC	Dodatak III	
12.	<i>Martes foina</i> (Erleben, 1777)	Куна бјелица	10			LC	Dodatak III	
13.	<i>Mustela erminea</i> Linnaeus, 1758	велика ласица	10		+	LC	Dodatak III	
14.	<i>Mustela nivalis</i> Linnaeus, 1766	мала ласица	60		+	LC	Dodatak III	
15.	<i>Putorius putorius</i> Linnaeus, 1758	твор	30			LC	Dodatak III	
16.	<i>Glis glis</i> (Linnaeus, 1766)	пух	40		+	LC		
17.	<i>Strix aluco</i> Linnaeus, 1758	шумска сова	60	Трајно зашт. дивљач	+			
18.	<i>Otus scops</i> (Linnaeus, 1758)	Ђук	100	Трајно зашт. дивљач	+			
19.	<i>Accipiter sp.</i>	јастреб	50	Трајно зашт. дивљач	+			
20.	<i>Tetrastes bonasia</i> (Linnaeus, 1758)	љештарка	160	Ловост ајем зашт. дивљач	+			
21.	<i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758	гавран	30		+			
22.	<i>Corvus corone</i> Linnaeus, 1758	врана	1000		+			
23.	<i>Pica pica</i> (Linnaeus, 1758)	сврака	200		+			
24.	<i>Garrulus glandarius</i> (Linnaeus, 1758)	креја	300		+			
	<i>Streptopelia turtur</i> (Linnaeus, 1758)	грлица		Ловост ајем зашт. дивљач	+			
	<i>Columba palumbus</i> Linnaeus, 1758	голуб гривњаш		Ловост ајем зашт. дивљач	+			
	<i>Columba oenas</i> Linnaeus, 1758	голуб дупљаш		Ловост ајем зашт. дивљач	+			

Видра – живи уз потоке, ријеке, језера, мочваре и рибњаке. Склониште прави у обали, на начин да им је прилаз кроз отвор испод водене површине. На подручју ловишта „Цицељ“ као аутохтона врста задржава се уз ријеке Јањину и Радојну. Број јединки ове врсте је знатно смањен због тога што су јој животни услови погоршани. Највећи проблем су загађење воде и узнемиравање. Због

квалитетног крзна изложена је криволову. Храни се животињама које живе у води и на површини воде. Активна је ноћу. Пари се током цијеле године, а јединке су полно зреле након двије године. Животни вијек је од 15 до 18 година.

Срна – Станиште срне су шуме и то претежно рубови шуме гдје гдје проналази храну и заклон. То су високе шуме са густим подрастом и младе шуме. Станиште је погодније ако уз шуму и у шуми има доста зељастог биља, дивљих воћака, жира и пашњака. Преферира подручја уз ријеке и потоке. Настањује шири простор ловишта „Цицељ“. Најпогоднија станишта су шумски комплекси Цицељ-Метаљка, Куња-Понор, Стакорина-Чивчибрдо, Хански долови-Поникве, Ифсар-Врања, Ифсар-Вуковине-Лађевици, Козара-Шаруља-Лупоглав-Бањуш, Козара-лијева страна Јањине до Сомобора, Судићки К. Јабука-Доброш, Градина-Кула, Вучевица-Вијогор, Вијогор-Равнине-Кајгане, Чагљевина-Тухово, Лучица-Товарница-Градина, Вучевица-Чудањ, Чудањ-Чагљевина, Градина-Преворац-Барел-Дурмитор.

Медвјед – Најзначајнија станишта медвједа на подручју ловишта „Цицељ“ шири простори Чагљевине, Вучевице, Чудањ, Вијогор, Равна гора-Равни гај-Равне јелике и Сува коса. Према подацима корисника ловишта, у ловишту се налази 9 јединки.

Љештарка – је становник шумско-палнинских предјела. Нјзначајнија станишта су на подручју Клани до, Оландра и Барел. Према подацима корисника ловишта процијењено је бројно стање од 495 јединки у 2008. години и 658 јединки у 2009. години.

Подаци за рибе су преузети из Риболовне основе за риболовно подручје „Дрина I“, коју је израдио Биолошки институт Универзитета у Сарајеву још давне 1983. године. То су једини подаци којима тренутно располажемо и свакако је потребно урадити нова истраживања како би се добила објективнија слика квалитативног и квантитативног састава ихтиофауне, настала како резултат свих антропогених активности у протеклих тридесетак година, односно да би се утврдило да ли је и у којој мјери дошло до промјена у односу на стање из 1983. године.

Највећи водоток који пролази кроз Парк у дужини од скоро 1 km је ријека Јањина. У ријеци Јањини од извора низводно до Богаљевића забиљежене су три врсте риба Поред пастрмке, која је доминантна врста, констатовани су још пеш и сапача.

II 9. ИЗДВОЈЕНЕ ПРИРОДНЕ ВРИЈЕДНОСТИ

Као што је већ истакнуто, посебне геолошке вриједности у Парку природе „Цицељ“ представљају Орловица (Орловачке стијене) и седрене формације. Овдје треба нагласити и изузетну разноликост геолошких подлога које су условиле и изузетан флористички диверзитет.

Узвишење Орловица је изграђено од вулканских стијена које нису честа појава код нас, а само тијело Орловице је драстично одудара од окружења.

Дијелови седрене терасе на којима је смјештен и град Чајниче допиру у обухват Парка, између магистралног пута и тока Јањине. Седришта представљају еколошки посебна и вриједна, а просторно веома ограничена станишта, те су свакако посебна вриједност и овога подручја.

Слика 21. Седрене формације у Парку природе

Слика 22. Орловачке стијене

Од хидролошких вриједности издвајају се Врело Цицељ, Хладна вода и Тројан вода.

Кад је ријеч о флористичким вриједностима прво треба издвојити број идентификованих таксона који износи 513, што указује на висок флористички диверзитет овога подручја. Од тога су 43 таксона регионално или глобално ријетке врсте васкуларне флоре који заслужују посебну пажњу у будућем заштићеном подручју.

Од укупног броја идентификованих таксона, шест таксона (*Dianthus giganteus* subsp. *croaticus* (Borbás) Tutin, *Iris reichenbachii* Heuff., *Knautia sarajevensis* (Beck) Szabó, *Pedicularis heterodonta* Pančić, *Scrophularia bosniaca* Beck и *Silene sendtneri* Boiss.) је ендемично и један субендемичан (*Daphne blagayana* Freyer).

Слика 23. *Knautia sarajevensis* (Beck) Szabó

У обухвату парка идентификовано је 27 таксона који се налазе на Уредби о црвеној листи заштићених врста Републике Српске. То су следећи таксони: *Asperula taurina* L., *Asphodelus albus* Mill., *Asplenium septentrionale* (L.) Hoffm., *Cardamine acris* Griseb., *Carex echinata* Murray, *Cephalanthera rubra* (L.) Rich., *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó, *Dactylorhiza saccifera* (Brongn.) Soó, *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó, *Daphne blagayana* Freyer, *Dianthus giganteus* subsp. *croaticus* (Borbás) Tutin, *Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br., *Ilex aquifolium* L., *Iris reichenbachii* Heuff Heuff, *Knautia sarajevensis* (Beck) Szabó, *Neottia ovata* (L.) Bluff & Fingerh., *Orchis mascula* (L.) L., *Orchis ustulata* L., *Pedicularis heterodonta* Pančić, *Pyrola rotundifolia* L., *Scrophularia bosniaca* Beck, *Jovibarba heuffelii* (Schott) Á. Löve, *Silene sendtneri* Boiss., *Taxus baccata* L., *Telekia speciosa* (Schreb.) Baumg., *Thymus praecox* subsp. *polytrichus* (A. Kern. ex Borbás) Jalasi *Traunsteinera globosa* (L.) Rchb.)

Слика 24. *Pedicularis heterodonta* Pančić

Шест таксона (*Carex echinata* Murray, *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó, *Galanthus nivalis* L., *Gentiana acaulis* L., *Geum rivale* L. и *Taxus baccata* L.) са Међународне црвене листе (IUCN Red List).

Поред тога, у истраживаном подручју се нашло тринаест таксона (*Cephalanthera rubra* (L.) Rich., *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó, *Dactylorhiza saccifera* (Brongn.) Soó, *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó, *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Galanthus nivalis* L., *Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br., *Neottia ovata* (L.) Bluff & Fingerh., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Orchis mascula* (L.) L., *Orchis morio* L., *Orchis ustulata* L. и *Traunsteinera globosa* (L.) Rchb.) са Додатка II Конвенције о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре. Додатка II подразумева врсте којима не пријети истребљење, али се њихова трговина мора контролисати да би се избјегло експлоатисање који би угрозило њихов опстанак. Ови таксони се налазе и на ЕУ Уредби о заштити дивље фауне и флоре и регулисању њихове трговине.

Слика 25. *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó

Слика 26. *Dactylorhiza saccifera* (Brongn.) Soó

СТВОРЕНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

III. СТВОРЕНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

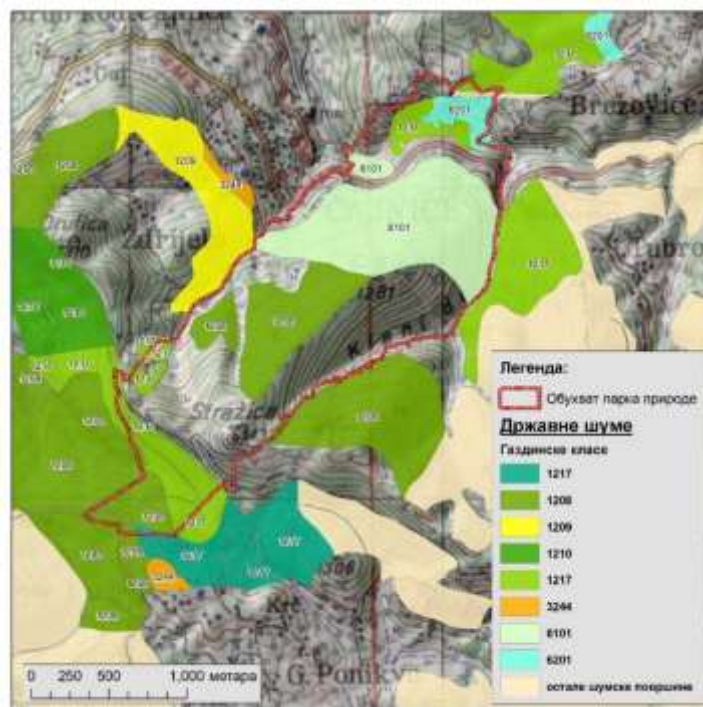
III 1. СТВОРЕНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Географски положај подручја Цицељ, непосредна близина градског насеља, традиционалне активности становништва које гравитира овоме подручју, те укупна друштвена ситуација утицале су на стварање данашњег изгледа подручја. У обухвату Парка природе нема развијених људски насеља, али се стрме падине Цицеља спуштају у сам град Чајниче. Актуелно коришћење природних ресурса на подручју Цицеља, заснива се на планском коришћењу шумски и ловних ресурса. Шумама и шумским земљиштем у државном власништву газдује ЈПШ „Шуме РС“, преко Шумског газдинства „Вучевица“ Чајниче. Шумама у приватном власништву газдују њихови власници у складу са Законом о шумама.

III.1.1. Шумарство

У административном погледу, простор парка природе Цицељ карактерише присуство шума и шумског земљишта у државном и приватном власништву. Шумама и шумским земљиштем у државном власништву газдује ЈПШ „Шуме РС“, преко Шумског газдинства „Вучевица“ Чајниче. Шумама у приватном власништву газдују њихови власници у складу са Законом о шумама.

Државне шуме на подручју Цицеља припадају П.Ј. „Јањина – Стакорина“, те обухватају сљедеће одјеле: 56ц, 56б, 108/16, 108/1а, 108/2а, 108/2б, 108/2ц, 108/2д, и дијелове одјела: 56а, 115а, 116, 121.

Слика 27. Заступљеност државних шума у обухвату Парка природе³

³ Извор података; Шумско привредна основа за државне шуме

Табела 6: Преглед државних шума и шумског земљишта у обухвату Парка природе⁴

Одјел	Категорија шума	Површина у заштићеном подручју (ha)	Просјечна дрвна залиха (m ³ /ha)	Прираст (m ³ /1ha)
56а -дио	Високе шуме са природном обновом Г.К.1217	0,97	376,99	13,12
56ц	Голети у појасу шума букве, јеле и смрче Г.К.5243	8,14	-	-
56б	Високе шуме са природном обновом Г.К.1217	8,65	274,10	13,12
107	Високе шуме са природном обновом Г.К.1208	1,1	477,18	12,81
108/1а	Високе шуме неподесне за газдовање Г.К.6101	78,03	268,91	6,94
108/1б	Високе шуме неподесне за газдовање Г.К.6101	3,59	498,06	6,94
108/2а	Високе шуме са природном обновом Г.К.1208	33,87	471,63	12,81
108/2б	Високе шуме са природном обновом Г.К.1208	7,06	613,88	12,81
108/2ц	Високе шуме са природном обновом Г.К.1217	2,33	223,37	13,12
108/2д	Високе шуме са природном обновом Г.К.1217	1,27	314,17	13,12
109а	Високе шуме са природном обновом Г.К.1209	0,43	390,34	8,61
115а - дио	Високе шуме са природном обновом Г.К.1217	17,26	517,00	13,12
116 - дио	Високе шуме са природном обновом Г.К.1208	6,70	525,03	12,81
121 -дио	Високе шуме са природном обновом Г.К.1208	2,05	446,31	12,81
-	Остало шумско земљиште	14.14	-	-

Из наведеног се јасно види да укупна површина државних шума и шумског земљишта на простору Парка природе Цицељ заузима површину од 185,59 ha или 56% од укупне површине обухвата. Видљиво је да доминирају високе шуме са природном обновом, гдје просјечна залиха износи 415 m³/ha.

Према подацима из Шумско-привредне основе за приватне шуме⁵ Површина приватних шума и осталог приватног земљишта на подручју Парк природе Цицељ износи 127,19 ha или 39 % од укупне површине обухвата.

⁴ Према подацима из ЈПШ „ШУМЕ РС“ а.д. Соколац

⁵ Период важности 01.01.2015. – 31.12.2024. године

Графикон 2. Однос државног и приватног шумског земљишта

Приликом газдовања шумама на овом подручју јавља се проблем нејасних (необиљежених) граница између приватних и државних шума⁶, што представља велике сметње нормалном газдовању шумама. Генерално, проблем представљају и неријешени имовинско-правни односи, гдје катастарски и власнички подаци нису потпуно усклађени.

⁶ Извор: Шумско-привредна основа за приватне шуме са периодом важности 2015-2024.година,

III.1.2. Ловство

Слика 28. Преглед ловишта на територији Парка природе

На већем дијелу територије Парка природе Цицел, установљено је Привредно ловиште „Вучевица“, којим газдује ШГ „Вучевица-Чајнице“, док је у мањем дијелу парка, односно у крајњем сјеверном дијелу, установљено спортско-рекреационо ловиште „Цицел“, којим газдује Ловачко удружење „Цицел“ Чајнице.

На овом простору постоје повољни станишни услови за срнећу дивљач, медвједа, дивљу свињу, зеца, вука, љештарку и др.

Све наведено указује да овај простор представља одличан потенцијал за развој ловног туризма али и развој научно-истраживачког рада из области ловства.

III.1.3. Инфраструктура

III.1.3.1. Пuteви

Од саобраћајница кроз заштићено подручје пролази регионални пут Горажде – Чајнице и макадамски пут којим се долази до ловачке куће на Тројану и врха Стражица. Пут Горажде – Чајнице сијече сјеверни дио парка у дужини од око 1, 5 km. Макадамски пут који води од Стражице до Тројана на крајњем јужном дијелу обухвата се рачва на два крака који воде у околна села.

III.1.3.2. Туристичка инфраструктура

Према неким подацима прво уређено шеталиште кроз Цицељ изграђено је за вријеме Аустро – Угарске, које је нарочито недељом било једно велико шеталиште и излетиште. Ту се свирала војна музика и то на платоу званом „Променада“ са почетком у 12 часова. Након одласка окупатора, одржавање Цицеља преузело је Спортско друштво „Соко“ које је направило још три - четири стазе.

У обухвату Парка природе, од туристичке инфраструктуре, данас постоје двије рекреативне стазе и три планинарске стазе. Рекреативне стазе налазе се у сјеверном дијелу обухвата и спуштају се у сам град. На њима је изграђена теретана на отвореном која је дотрајала и потребна јој је санација.

Двије планинарске стазе, већим дијелом, иду рубом заштићеног подручја. Прва источном границом а друга западном, те у јужном дијелу Парка обе улазе у обухват и воде на Стражицу. Трећа стаза води од Стражице до врха Цицељ.

На рубу парка налази се ловачка кућа на Тројану и хотел Оријент који је девастиран. Некада је овдје функционисао и ски лифт.

Слика 29. Ловачка кућа Тројан

Слика 30. Хотел Оријент

ОЦЕНА СТАЊА ПОДРУЧЈА

IV. ОЦЕНА СТАЊА ПОДРУЧЈА

IV.1. ОЦЕНА СТАЊА ЕКОСИСТЕМА

Подручје Цицеља обилује разноврсношћу станишта и врста. Флористичким истраживањима је утврђен велики број ријетких и угрожених врста које заслужују посебну бригу. Иако је у непосредној близини насеља и прије свега је шумско подручје интересантно за експлоатацију, подручје Цицеља, сплетом разних околности, није пуно угрожено дјеловањем човјека. Једним дијелом га је очувала неприступачност терена, другим дијелом брига о водозаштитном појасу који се простире унутар подручја, али прије свега и односом становника Чајничка, који ово подручје одавно третирају као заштићено и чувају га као непроцјењиво богатство што оно и јесте.

Када је ријеч о важним екосистемима, стаништима и врстама, мора се истаћи да су они угрожени више природним факторима него дјеловањем човјека.

Прашумско подручје Борица углавном обухвата прашуму јеле на екстремним нагибима. Ово подручје представља исконске, ненарушене екосистеме у којима је дјеловање човјека сведено на минимум. У циљу одржавања станишта потребно је да остане нетакнуто.

Око прашумског резервата простире се заштитна шума Цицељ. Она обилује очуваним стаништима. У прошлости и данас је чувана као водозаштитна зона врела Цицељ и подручје које спрјечава ерозију. На тај начин одржале су се изванредне природне љепоте скоро не нарушеног шумског комплекса.

Дијелови парка које карактерише дугогодишња интеракција човјека и природе и који заузимају највећи дио парка нису нарочито нарушени. Ови дијелови богати су естетским, еколошким и туристичким вриједностима.

Упркос томе што је ово подручје добро очувано, могу се наћи и деградирани екосистеми. На подручју Цицеља они заузимају мале површине али је ријеч о изузетно значајним стаништима. Горским ливадама које су станиште ријетке врсте *Pedicularis heterodonta* Рапчић и многих заштићених орхидеја пријете сукцесије.

Слична ситуација је и у предјелу Ћелемаче. На овом подручју је станиште угрожене врсте *Gentiana acaulis* L. и ливаде са чапљаном (*Asphodelus albus* Mill.)

Још једно станиште је угрожено сукцесијама. Камењари у околини Стражице су флористички најзначајнији дио овога комплекса. Ту срећемо врсте *Iris reichenbachii* Heuff, *Arabis auriculata* Lam. *Dianthus giganteus* subsp. *croaticus* (Borbás) Tutin и друге којима пријети потпуно обрастање у смреку.

IV.2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Подручје Цицеља, представља изузетно вриједну природну цјелину, чија су интегрална својства у великој мјери сачувана од негативних утицаја неконтролисаног развоја и пратеће деградације и загађења.

Поред општих и начелних захтјева за очување квалитета животне средине, ови захтјеви у случају Цицеља имају посебан значај, јер је вриједност и квалитет природне средине први услов за остваривање основне развојне орјентације у смислу развоја здравственог и рекреативног

туризма, те на тај начин природне и људским дјеловањем створене вриједности представљају основне развојне ресурсе.

За подручје Цицелџа, може се констатовати задовољавајуће стање животне средине. У прилог наведеном иде чињеница о богатству и задовољавајућем квалитету постојећих шумских комплекса, те богатством флоре и фауне и гљива.

Стање угрожености заштићеног подручја се огледа у утицају разних фактора. Активности које имају негативан утицај треба забранити, а оне које позитивно утичу на стање парка треба поспјешити. Интензитет утицаја зависи од степена контроле у комплексу и спровођења мјера заштите.

Неодговарајуће одржавање свих елемената комплекса може довести до повећања утицаја неких активности у одређеном моменту и нарушавања темељних вриједности заштићеног комплекса.

IV.2.1 Антропогени утицаји

Анализом је утврђено да ово подручје не трпи велики антропогени утицај, што је резултат мале насељености општине Чајниче која износи 5449 становника на цијелој територији општине⁷) Притисци који су идентификовани на терену су: нелегална сјеча шуме, непрописно одлагање отпада, занемаривање традиционалне пољопривреде, минирани површине.

Слика 31. Означено минско поље на успону према Тројану

Слика 32. Отпад на платоу, код хотела Оријент

Без обзира на непосредну близину насеља, људске активности нису деградирале ово подручје. Прије би се могло рећи да је људска активност омогућила стварање различитих типова станишта у овом шумском комплексу што је повећало бидиверзитет подручја. Колико је очувано ово подручје говори и то да се на само око 500 m. ваздушне линије од центра Чајнича формирао прашумски резерват. За ово вјероватно треба захвалити и екстремном нагибу терена.

⁷ Извор Републички завод за статистику РС, Попис становништва, домаћинстава и станова у БиХ 2013., на територији Републике Српске, прелиминарни резултати.

КОНЦЕПТ ЗАШТИТЕ

V. КОНЦЕПТ ЗАШТИТЕ

Основни циљ заштите и очувања заштићених природних добара може се дефинисати као **максимална заштита и очување природних добара и задржавање свих вриједности у циљу одрживог развоја, почев од квалитета ваздуха и вода, биљног покривача, фауне, до глобалне заштите предјела и области, те очување природних подручја кроз активности, програме и пројекте очувања биодиверзитета и заштићених природних добара** (*Измјене и допуне Просторног плана Републике Српске до 2025. године*).

Концепт заштите Парка природе „Цицел“ заснива се на заштити, развоју, уређењу и управљању парком природе, који се базира на:

- очувању и унапређивању укупних природних вриједности и ресурса,
- очувању пејзажних карактеристика,
- очувању културно-историјског наслеђа,
- усклађеном развоју човјека и природе.

Концептом заштите неопходно је у општем циљу обезбиједити:

- интегративни развој природног и културно-историјског наслеђа кроз туризам и рекреацију,
- укључивање локалних заједница у тржишни систем коришћења туристичких потенцијала,
- логистичку и институционалну подршку на свим нивоима.

V.1. ЦИЉЕВИ УПРАВЉАЊА

Према општим циљевима развоја и заштите који су дефинисани планским и законским одредбама и стручним постулатима, примјењују се циљеви управљања у складу са међународном категоризацијом заштићених природних добара и предлаже се усвајање међународне IUCN категоризације, тј. категорија V – парк природе.

Општи циљеви управљања су:

- одржавање усклађености међусобног дјеловања природе и културе путем заштите подручја и традиционалног коришћења земљишта, грађења, друштвених и културних манифестација,
- извођење економских активности у складу са природом и очувањем културног система заједница,
- одржавање разноликости пејсажа и станишта сродних врста и екосистема,
- елиминисање и спречавање коришћења земљишта и активности које нису у складу са циљевима управљања,
- омогућавање рекреације и туризма које одговара категорији подручја,
- подстицање научних и образовних активности на добробит становништва за дужи временски период, учешће јавности у заштити животне средине тог подручја,
- омогућавање корисних ефеката кроз обезбјеђење природних производа (производи шумарства и пољопривреде) и услуга (као што су чиста вода или приходи од одрживог туризма) за локалну заједницу.

Посебни циљеви:

а) циљеви заштите биодиверзитета:

- очување генетског, специјског и екосистемског биодиверзитета;
- предузимање дугорочних екосистемских истраживања мултидисциплинарног обухвата;
- праћење стања биодиверзитета као и угрожавајућих фактора, са процјеном тенденција промјена и спонтаних сукцесија;
- заштита биодиверзитета и биолошких ресурса у складу с политиком одрживог развоја.

б) циљеви заштите простора су заштита:

- изузетних и јединствених дијелова природе од значаја за научне, културно-образовне, рекреативне и друге сврхе;
- карактеристичних представника појединих екосистема и изразитих биогеографских подручја, односно представника појединих типова преддијела–изворних до антропогених;
- природних преддијела, амбијента и пејзажа око културно-историјских споменика, у оквиру комплексне заштите тих цјелина;
- заштитних зона (зона утицаја) око заштићених природних добара.

Дефинисани циљеви су у потпуности усаглашени са Стратешким циљем 2. у оквиру документа Стратегија развоја општине Чајниче 2012.-2017.

Стратешки циљ 2⁸: Унапређена инфраструктура и заштита животне средине

Оперативни циљ 2.2.: Заштита животне средине

Програми, мјере и пројекти за реализацију циљева:

- 2.2.3. Заштита ријечних токова и корита ријека
- 2.2.4. Провођења предвиђених мјера у заштићеним подручјима
- 2.2.6. Провођење предвиђених истраживачких активности везаних за природно наслеђе и богатство
- 2.2.17. Активност заштите и чишћења природе

Оперативни циљ 2.3.: Складно просторно планирање и кориштење природних ресурса у циљу одрживог развоја

- 2.3.4. Провођење потребних поступака и проглашење Заштићеног подручја Цицељ парком природе
- 2.3.7. Уређење излетишта
- 2.3.10. Изградња бицикличких и планинарских стаза и видиковаца

⁸ “Стратегија развоја општине Чајнице 2012-2017”

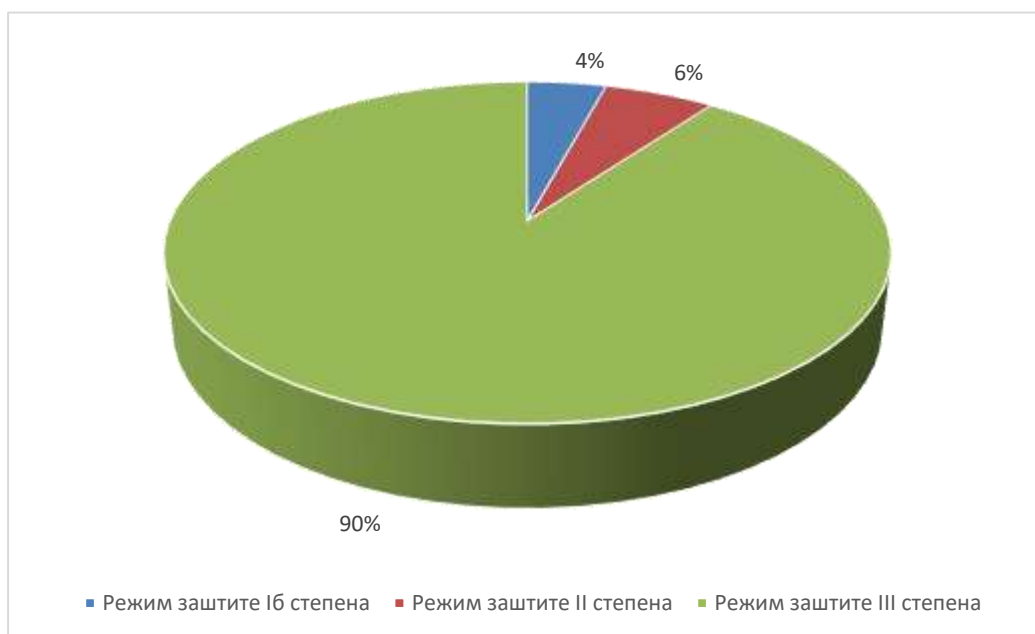
V.2. ЗОНЕ И РЕЖИМИ ЗАШТИТЕ

Циљеви заштите Парка природе „Цицел“ подразумевају првенствено заштиту, очување и унапређење, културног наслеђа виталних елемената биодиверзитета и еколошки вриједног екосистема, обезбјеђивање одрживог коришћења природних ресурса ради задовољења здравствених, рекреативних, материјалних и културних потреба човјека.

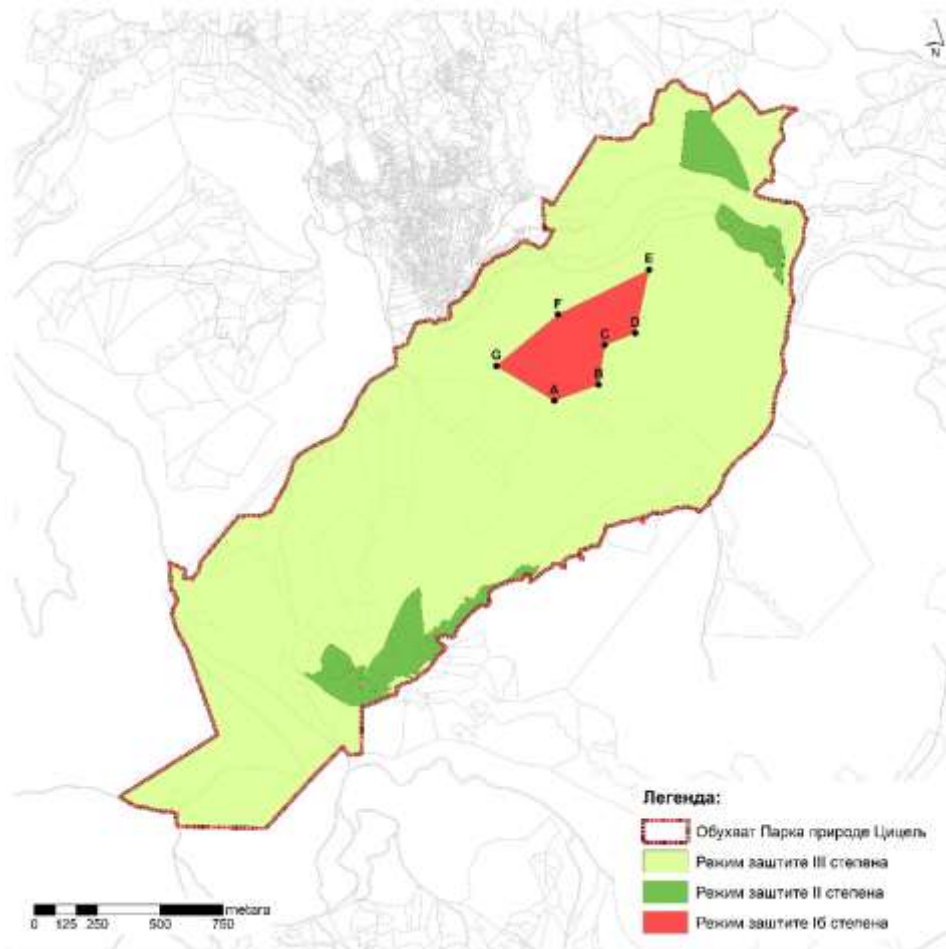
Под режимом заштите подразумева се скуп мјера и услова којима се одређује начин и степен заштите, коришћења, уређења и унапређења заштићеног природног добра (Алекић, П., Јанчић, Г., 2009).

У заштићеном парку природе уводи се тростепени режим заштите . То су:

- Режим заштите Iб степена, на површини од 13,90 ha, што чини 4% од укупне површине парка природе
- Режим заштите II степена, на површини од 19,40 ha, што чини 6 % од укупне површине
- Режим заштите III степена, на површини од 297,46 ha, што чини 90 % од укупне површине

Графикон 3. Преглед површина по режимима заштите у процентима

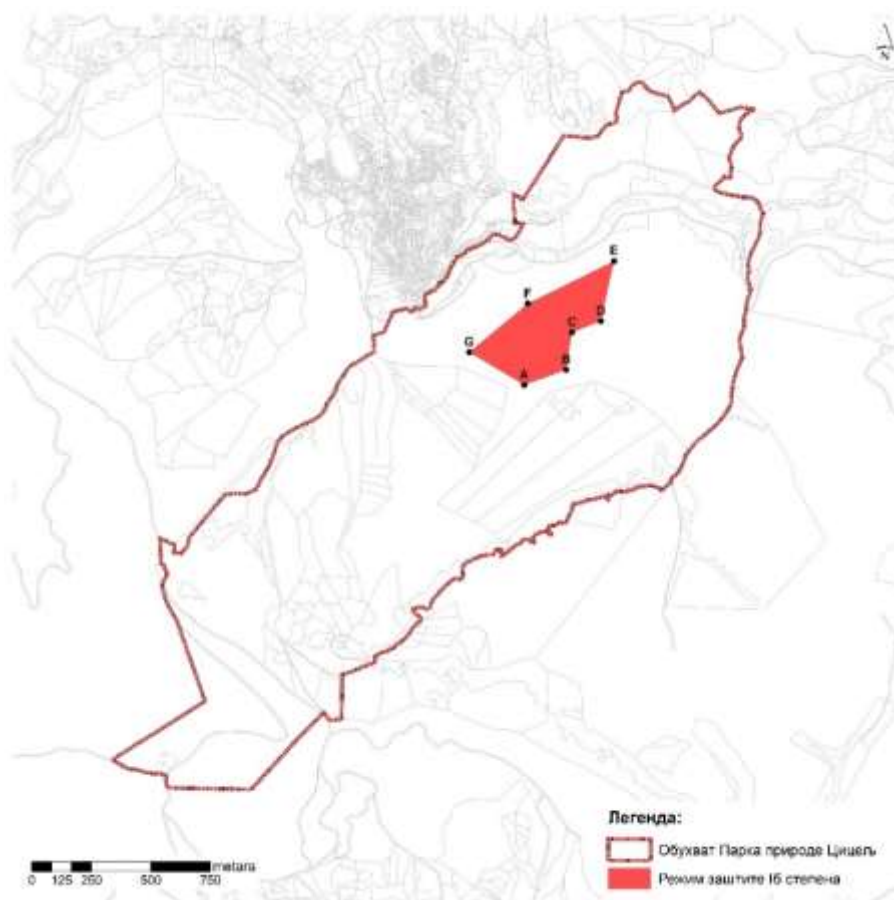

Слика 33. Зоне заштите

Режим заштите Iб степена

Режим заштите Iб степена установљава се на простору од 13,90 ha, гдје се утврђује забрана коришћења природних богатстава и искључују сви други облици коришћења простора и активности осим мониторинга стања, научних истраживања, контролисаних посјета и едукације и контролисаних активности на интегралној заштити.

Опис граница и површина

Слика 34. Зона заштите Iб степена

Режим заштите Iб степена заузима 13,90 хектара или 4% укупне површине Парка природе. Налази се на дијелу к.ч.1302, К.О. Чајниче Град, у средишњем дијелу Парка природе „Цицељ“.

Опис границе режима заштите првог б степена је дат на основу координатних тачака како слиједи: А-6587432.37, 4823459.95; В-6587608.62, 4823524.38488; С-6587633.26,4823681.69; D-6587754.55,4823729.06708; Е-6587809.51,4823981.13; F-6587447.53,4823802.98; G-6587201.15,4823598.30.

Према подацима из Шумско-привредне основе, зона заштите Iб степена се налази у средишњем дијелу одјела 108/1 а, П.Ј. „Јањина – Стакорина“.

Циљеви управљања у овој зони су:

- Управљање подручјем с циљем очувања, колико је више могуће у изворном стању, са репрезентативним примјерцима физичко-географских региона, биотичких заједница, генетичких ресурса и неокрњених природних процеса;
- Одржавање еколошки функционалних и одрживих популација и одржавање природних врста на задовољавајућем нивоу густине с циљем очувања интегритета екосистема и дугорочне отпорности;

Мјере заштите

Режим заштите Iб степена одређује се за дијелове парка који се одликују изворним, неизмјењеним или мало измјењеним екосистемима изузетног научног и практичног значаја.

На површинама на којима је утврђен режим заштите Iб степена дозвољена су искључиво научна истраживања, контролисана едукација и активности усмјерене ка очувању и унапређивању постојећег стања екосистема. У том смислу:

Специфична намјена и услови заштите овог природног добра захтијевају посебан приступу спровођењу мјера заштите, дозвољених начина коришћења и презентације добра. Тај приступ мора бити заснован на одговарајућим, детаљним стручним и научним подлогама. Ради тога се утврђују сљедеће мјере заштите:

Дозвољава се:

- ✓ контрола, праћење и евидентирање популација гљива, биљних и животињских врста, шумских заједница нарочито природних ријеткости и њихових промјена,
- ✓ научно-истраживачки рад, презентација и популаризација природних вриједности,
- ✓ обиљежавање границе резервата и постављање табли. Осим стандардне табле за обиљежавање, може се поставити и информативна са приказом основних вриједности добра и режимом заштите;
- ✓ праћење здравственог стања који укључује: опажање и сакупљање података, мјерење и опис стања, анализу података и оцјену стања, прогнозу стања и доношење одлука, а све то како би се минимизирале пријетње, ризици и нежељење појаве од штетних фактора из окружења,
- ✓ предузимање мјера и активности усмјерених ка очувању и унапређивању постојећег стања екосистема.
- ✓ сјеча дрвећа је дозвољена само у санитарне сврхе (у случају појаве инвазије поткорњака, извала усљед вјетра и снијега, пожара и других природних непогода).
- ✓ посебни пројекти и програми могу се реализовати уз претходно прибављено мишљење Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске и сагласност Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију;

Забрањује се:

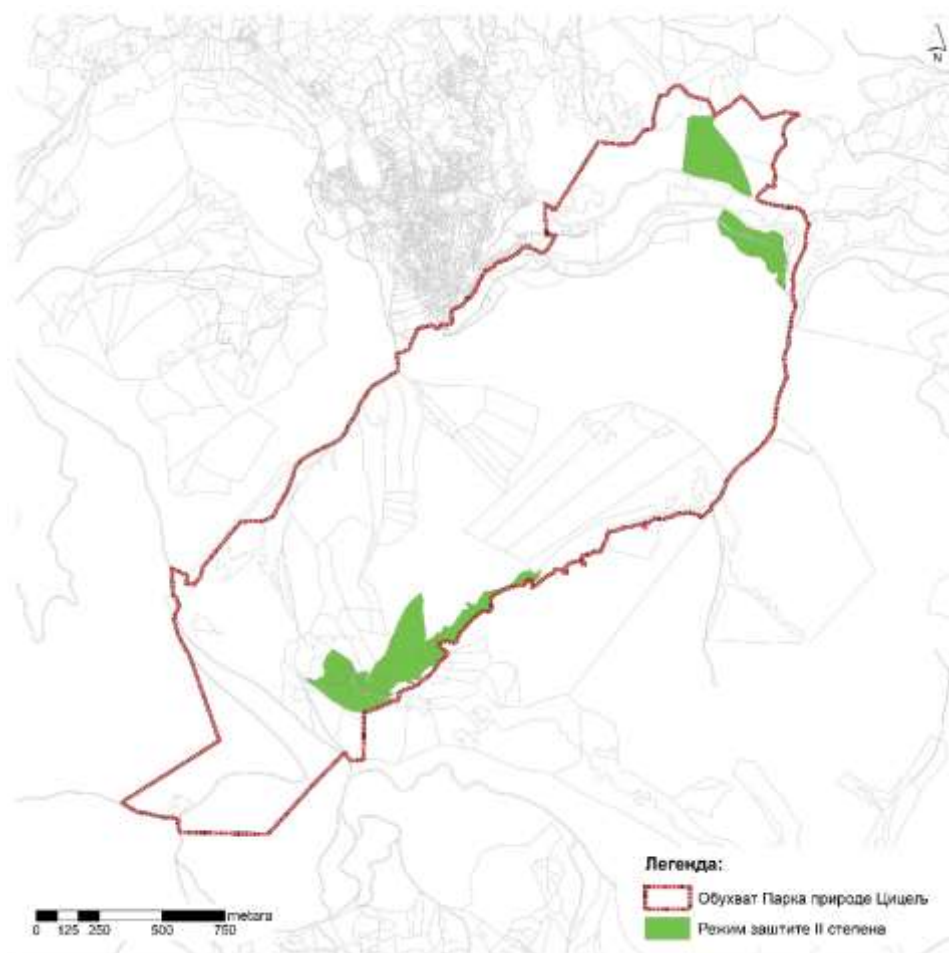
- ✗ сјеча или уништавање дрвећа, жбуња и остале вегетацију, угрожавање или уништавање станишта,
- ✗ узнемиравање, хватање и лов свих врста фауне,
- ✗ уношење алохтоних врста биљака животиња и гљива,
- ✗ депоновање свих врста отпада,
- ✗ употреба заштитних биолошких средстава осим у случају сузбијања карантинских или регулисаних некарантинских штетних организама у складу са посебним прописом,
- ✗ градња објеката инфраструктуре,
- ✗ експлоатација минералних сировина,

- ✘ промјена намјене земљишта,
- ✘ паљење ватре,
- ✘ обављање дјелатности и предузимање других радњи којима се уништава природа односно угрожавају станишта,
- ✘ све врсте научних праћења стања и истраживања без претходног обавјештења и добијене сагласности од Управљача и мишљења Завода;

Режим заштите другог степена

Режим заштите II степена установљава се на простору од 19,40 ха, гдје се утврђује ограничено и контролисано коришћење природних богатстава. Режим заштите II степена заштите спроводи се на дијелу заштићеног подручја са дјелимично измијењеним екосистемима у којем су могуће одређене привредне активности.

Опис граница и површина

Слика 35. Зона заштите II степена

Режим заштите II степена заузима 19,40 хектара, или 6% укупне површине заштићеног подручја, и простире се на три одвојене цјелине.

Режим заштите II степена обухвата слиједеће катастарске честице и то по катастарским општинама:

К.О. Чајниче Град: к.ч.1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1336, 1361, 1363, 1369, 1370, 1371, 1373, 1374, 1386, 1387, 1388

К.О. Чајниче: к.ч.988

Зоном са режимом заштите другог степена обухваћена су подручја:

- значајне и очуване природне вриједности те велики диверзитет врста и станишта. Та су подручја значајна за сагледавање свеукупне еколошке вриједности подручја и могу послужити за научне, образовне и рекреативне активности
- подручје велике вриједности за очување станишта које је подвргнуто активној интервенцији као начину управљања којим се осигурава заштита, очување, ревитализације и одржавање повољног стања
- подручје велике природне које је човјек својим дјеловањем обликовао на начин да еколошке, биолошке, културне и пејсажне вриједности сачињавају јединствену цјелину

Циљеви управљања у овој зони су:

- Одржавање еколошки функционалних и одрживих популација и одржавање природних врста на задовољавајућем нивоу густине с циљем очувања интегритета екосистема и дугорочне отпорности;
- Посебан допринос очувању широког спектра врста, регионалних еколошких процеса и миграционих путева;
- Управљање посјетилачким активностима у инспиративне, едукативне, културне и рекреационе сврхе на нивоу који неће узроковати значајну биолошку или еколошку деградацију природних ресурса

Мјере заштите

Зона заштите другог степена дозвољава управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације, презентације и укупног унапређивања природног добра без посљедица по примарне вриједности његових природних станишта, популација и екосистема, као и контролисане традиционалне дјелатности које током свог одвијања нису угрозиле примарне вриједности подручја.

Ради тога се утврђују сљедеће мјере заштите:

Дозвољава се:

- ✓ научно - истраживачки и образовни рад, презентација и популаризација природних вриједности заштићеног добра;
- ✓ обиљежавање заштићеног добра;
- ✓ испаша, односно кошење у циљу одржавања ливадских и пашњачких површина
- ✓ контролисано сакупљање гљива и зељастих биљака;
- ✓ обиљежавање пјешачких стаза, путоказа и садржаја за одмор, минимално уређење и инфраструктурно опремање простора за потребе туризма и рекреације, без негативних утицаја на природне вриједности и станишта врста,
- ✓ традиционално коришћење простора од стране локалног становништва
- ✓ обнављање и одржавање путне мреже;
- ✓ успостављање мониторинга;

Забрањује се:

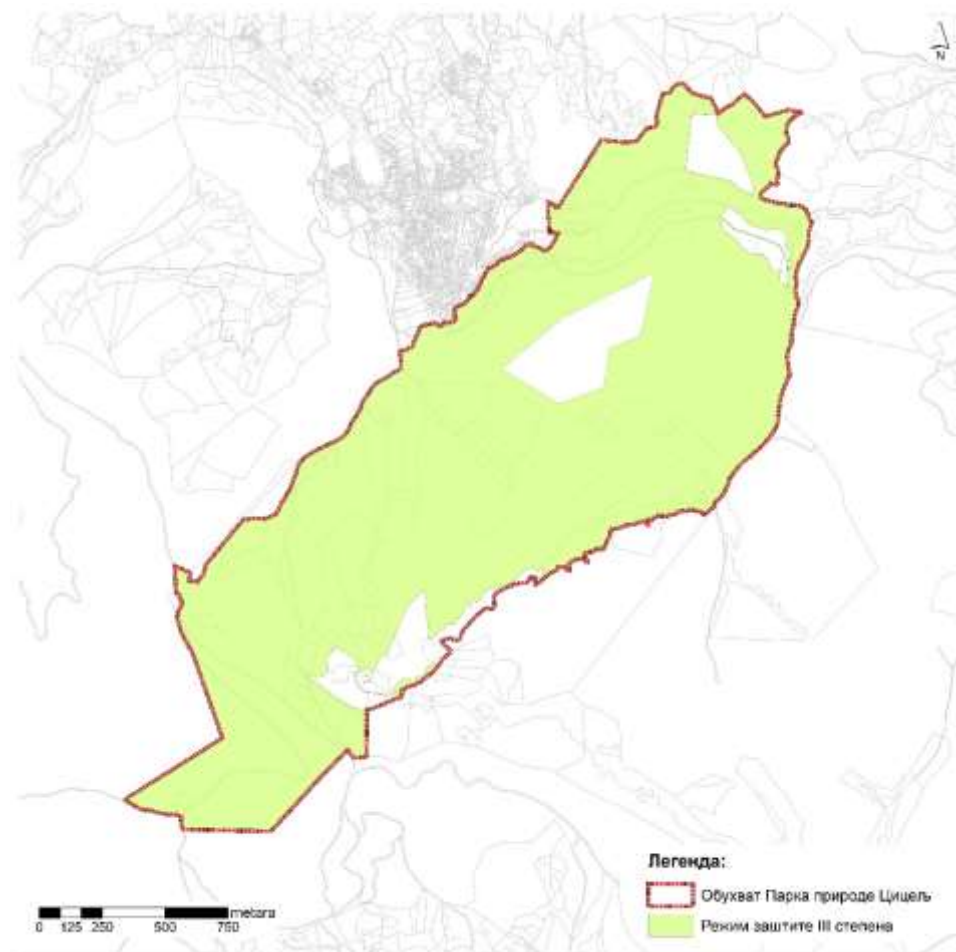
- ✗ експлоатација минералних сировина;
- ✗ уништавање, чупање и ископавање врста биљака и гљива издвојених као природне вриједности;
- ✗ уношење алохтоних врста биљака, животиња и гљива,
- ✗ паљење ватре на пашњачким и ливадским површинама;
- ✗ депоновање свих врста отпада;
- ✗ загађивање станишта, поготово отпадним канализационим водама и нафтним дериватима;
- ✗ употреба фунгицида, хербицида, инсектицида и других хемијских средстава;
- ✗ промјена намјене земљишта;
- ✗ лов дивљачи, осим санитарног и узгојног одстрела,
- ✗ употреба заштитних биолошких средстава осим у случају сузбијања карантинских или регулисаних некарантинских штетних организама у складу са посебним прописом,
- ✗ промјена намјене земљишта и промјена водног режима,
- ✗ неконтролисано паљење ватре,
- ✗ обављање дјелатности и предузимање других радњи којима се уништава природа односно угрожавају станишта,

- ✘ реконструкција и градња стамбених и помоћних објеката;

Режим заштите трећег степена

Режим заштите III степена установљава се на простору површине 297,46 ha, гдје се утврђује селективно и ограничено коришћење природних богатстава и контролисане интервенције и активности у простору уколико су усклађене с функцијама заштићеног природног добра, или су везане за наслеђене традиционалне облике обављања привредних дјелатности и становања, укључујући и туристичку изградњу. У оквиру режима заштите III степена могуће су управљачке интервенције, развој и унапређење сеоских домаћинстава, уређење објеката културно-историјског наслеђа и традиционалног градитељства, очувања традиционалних дјелатности локалног становништва, развој инфраструктуре усклађене с вриједностима, потенцијалима и капацитетима заштићеног простора намијењене развоју еколошког, руралног, здравственог, спортско-рекреационог и осталих видова туризма у складу са принципима одрживог развоја. То је зона тзв. „оправданог кориштења“, гдје се могу ограничено користити природни и створени ресурси на одржив и усклађен начин.

Опис граница и површина

Слика 36. Зона заштите III степена

Режим заштите III степена заузима 297,46 хектара, или 90% укупне површине заштићеног подручја.

Режим заштите III степена обухвата слиједеће катастарске честице и то по катастарским општинама:

К.О. Чајнице 1: к.ч. 1358, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1448, 1449 и 1693

К.О. Чајнице 2: к.ч. 1003, 1135, 2082/2, 819, 829, 836, 844, 845, 846/1, 858, 986, 987, 989 и 990

К.О. Чајнице Град: к.ч. 1261, 1262/1, 1262/2, 1263, 1264, 1265, 1266, 1267, 1268, 1269/1, 1269/2, 1270, 1271, 1277, 1278, 1279, 1280, 1281, 1282, 1285, 1300, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1334, 1335, 1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1362, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1372, 1388, 1389, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 296, 303, 304/1, 304/2, 305, 306/1, 306/2, 306/3, 307, 308, 311, 849, 850, 851/1, 851/2, 852/1, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870/1, 873, 885, 886 и 887.

Мјере заштите

На подручју режима заштите III степена, утврђује се селективно и ограничено кориштење природних богатава, контролисана интервенције и активности које су усклађене са функцијама заштићеног природног добра. То је зона тзв. „оправданог кориштења“, гдје се могу вршити управљачке интервенције у циљу унапређења заштићеног подручја, без посљедица по примарне вриједности њихових природних станишта, екосистема и ограничено користити природни и створени ресурси на одржив и усклађен начин. Ради тога утврђују се сљедеће мјере заштите:

Дозољава се:

- ✓ унапређење стања високих шума кроз правилну примјену природне обнове и благовремено и планско извођење сјеча, као мјера његе и обнове шума, уз одговарајуће повећање дрвне залихе по ха, као и текућег запреминског прираста ускладу са важећом шумскопривредним основама. посебну пажњу посветити састојини племенитих лишћара.
- ✓ управљање и газдовање шумама у приватној у складу шумскопривредним основом за шуме у приватној својини,
- ✓ узгојни и санитарни одстрел,
- ✓ подизање хранилишта за ловну дивљач.
- ✓ презентација и популаризација природних вриједности заштићеног добра;
- ✓ обиљежавање заштићеног добра;
- ✓ успостављање мониторинга;
- ✓ обнављање, одржавање и градња путева у складу са просторно-планском документацијом,
- ✓ научна истраживања,
- ✓ обиљежавање пјешачких стаза, путоказа и садржаја за одмор, уређење и инфраструктурно опремање простора за потребе туризма и рекреације, без негативних утицаја на природне вриједности и станишта врста,

- ✓ контролисано сакупљање љековитог и ароматичног биља, гљива, шумских и других плодова,
- ✓ праћење стања заштићеног подручја прикупљањем, обрађивањем и обједињавањем података о стању природе,
- ✓ спровођење васпитно-образовних и рекреативне активности,
- ✓ инвентаризација флоре, фауне и осталих природних ресурса,
- ✓ организовано и индивидуално посјеђивање,
- ✓ традиционално коришћење простора од стране локалног становништва (обављање дјелатности сточарства, ратарства, воћарства и друго) и одрживо коришћење;
- ✓ реконструкција и градња стамбених и помоћних објеката у оквиру домаћинства, у складу са документима просторног уређења,

Забрањује се:

- ✗ изградња индустријских, инфраструктурних, хидротехничких и других објеката чији рад и постојање могу изазвати неповољне промјене квалитета земљишта, воде, ваздуха, живог свијета, љепоте предјела, културних добара и њихове околине;
- ✗ промјена намјене површина, осим оних које проистичу из планских докумената управљача;
- ✗ деградација станишта;
- ✗ градња стамбених и економских помоћних објеката пољопривредних домаћинства и ви-кенд-објеката изван грађевинских подручја утврђених посебним планским и урбанистичким документима, односно градња објеката пољопривредних домаћинства изван постојећих грађевинских парцела до доношења тих докумената;
- ✗ отварање позајмишта земље, пијеска и шљунка;
- ✗ уништавање и неконтролисано сакупљање дивљих врста биљака и животиња, издвојених као природне ријеткости;
- ✗ преоравање земљишта, крчење шума и обављање других радова на мјестима и на начин који могу изазвати процесе јаке и екстензивне водене ерозије и неповољне промјене предјела;
- ✗ складиштење, одлагање и бацање комуналног отпада и отпадних материјала свих врста ван мјеста одређених за ту намјену, као и нерегулисано формирање мрциништа;
- ✗ неконтролисано паљење вегетације;
- ✗ руковање отровним хемијским, нафтним дериватима и другим опасним материјама на начин који може да проузрокује загађивање земљишта, воде и ваздуха.
- ✗ уништавање вриједнијих и очуваних шумских комплекса и њихово уситњавање;
- ✗ уношење алохтоних дивљих врста без претходног мишљења Завода.
- ✗ све друге радње које на било који начин могу угрозити заштићено подручје;

СМЈЕРНИЦЕ

VI. СМЈЕРНИЦЕ

VI. 1. ОПШТЕ СМЈЕРНИЦЕ ОЧУВАЊА ВРИЈЕДНОСТИ

У циљу редовног спровођења мјера заштите, очувања, уређења, унапређења, управљања и презентације Парка природе „Цицел“, неопходно је :

- ✓ обиљежити спољну границу парка, односно постави таблу о заштити на мјестима уласка;
- ✓ обиљежити зоне заштите;
- ✓ редовно пратити промјене које се могу појавити на цијелом подручју и о промјенама извјестити надлежне институције;
- ✓ израдити сљедећа документа:
 - Просторни или зонинг план подручја посебне намјене
 - Правилник о унутрашњем реду
 - План управљања
 - Програм за спровођење мјера управљања
 - Посебна шумскопривредна основа/ План газдовања
- ✓ обезбиједити чуварску службу.

VI.1. 1. Смјернице унапређивања станишта и очување биодиверзитета

Као општа смјерница заштите биодиверзитета природног добра препоручује се досљедна примјена постојећих мјера обухваћених националном законском регулативом (Закон о заштити природе, Закона о заштити животне средине, Закона о рибарству, Закона о водама, Закона о шумама, Закона о ловству, Уредбе о Црвеној листи заштићених врста флоре и фауне Републике Српске, као и примјена мјера из оквира међународних уговора и конвенција прихваћених или ратификованих од стране државе.

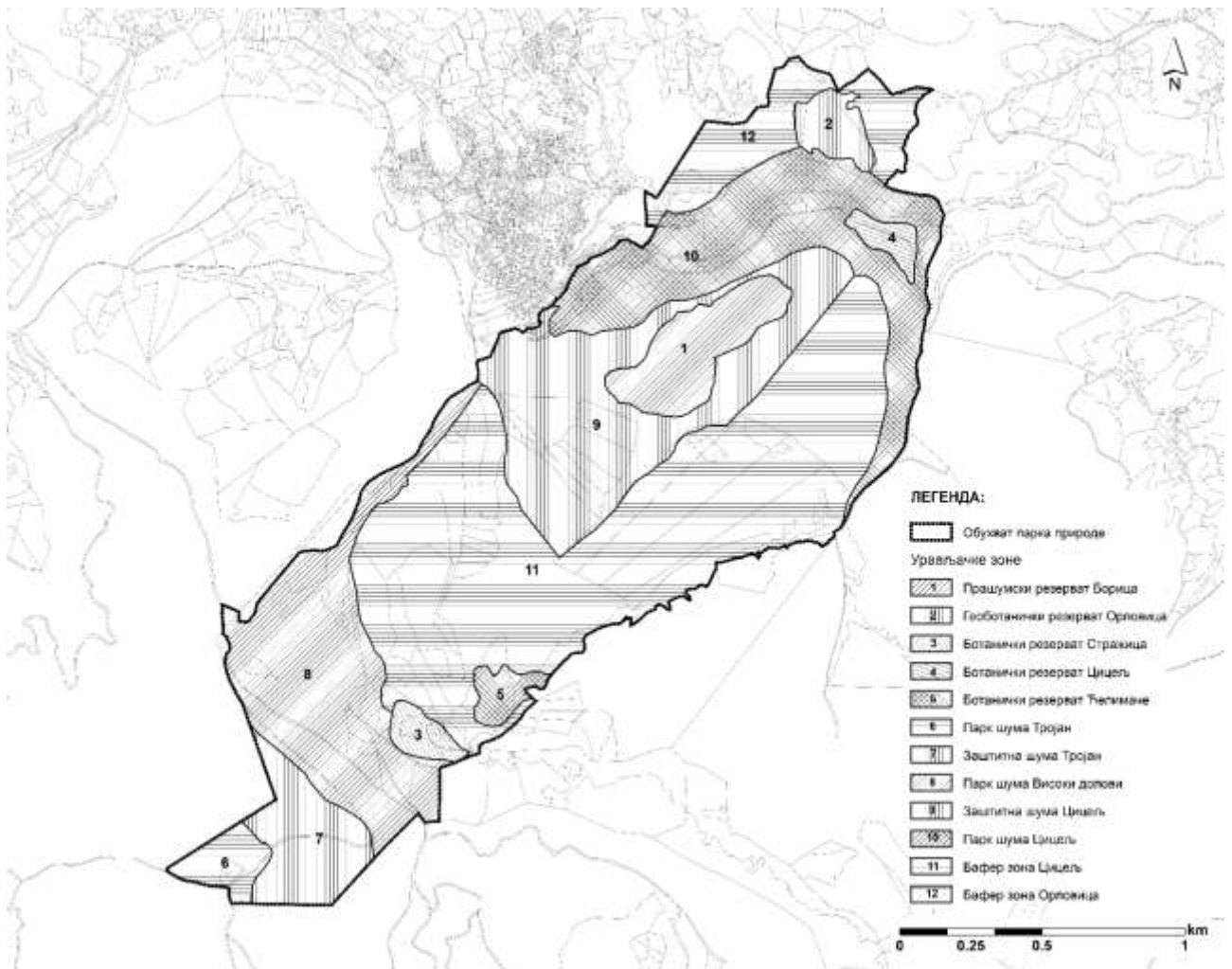
Поред тога потребно је:

- ✓ употпунити инвентаризацију биљних и животињских врста, врста гљива и њихових станишта;
- ✓ успоставити мониторинг биодиверзитета и његових компоненти са посебном пажњом за врсте са специфичном улогом у екосистемима („кључне“ и „кишобран“ врсте);
- ✓ препоручује се формирање истраживачких тимова који би подигли ниво истражености недовољно проучених таксона и станишта;
- ✓ спроводити активне мјера на побољшању услова станишта у смислу очувања структуре и спратовности шума;
- ✓ приликом планирања евентуалног отварања овог локалитета за туристе, треба водити рачуна да пјешачке стазе не угрожавају гнијездеће врсте, тј. да се гњездилни локалитети на тај начин не отварају за приступ;
- ✓ евентуалну изградњу туристичке инфраструктуре и објеката треба пажљиво планирати, поготово у погледу њихове локације и предвиђених капацитета у односу на станишта ријетких и угрожених врста;

- ✓ предвидјети реализацију различитих едукативних програма на тему очувања и заштите биодиверзитета.
- ✓ урадити анализу стања, процјена бројности и мапирање станишта ријетких и угрожених биљних врста.

VI.1.2. Смјернице за управљање

У циљу бољег и ефикаснијег управљања извршена је подјела простора на дванаест управљачких зона, како је и приказано на наредној слици, али и на графичком прилогу 09 Управљачке зоне, који је саставни дио ове Студије.

Слика 37. Управљачке зоне

Управљачка зона Прашумски резерват Борица, који представља специјални природни резерват, у првом режиму заштите. У суштини, углавном обухвата прашуму јеле на екстремним нагибима.

Овај резерват треба да представља научни објекат, поштеђен било каквих утицаја и видова коришћења.

Управљачка зона Геоботанички резерват Орловица апроксимира све геолошке, педолошке флористичке и вегетацијске атрибуте јединственог споменика природе, који посебно треба истражити, упознати научну јавност са њим и бринути се да остане у исконском облику.

Управљачка зона Ботанички резерват Стражица флористички је драгуљ. Објекти телекомуникација на самом врху и прилазни пут не би требали бити проблем за његово успостављање и одржавање. Прва мјера по успостављању било би чишћење смећа око објекта, а може се и посебно оградити.

Управљачка зона Ботанички резерват Цицељ, чије горске ливаде треба да остану ливаде. Потребно је редовно кошење, или треба дозволити испашу, ако постоји интерес. Видним ознакама треба упозорити посјетиоце на забране и ограничења (смеће, ватра, брање и ископавање биљака).

Управљачка зона Ботанички резерват Ђелимаче, располаже специфичним вриједностима ливада, врштина и високих зелени. Да би се очувале, неопходна је стална интервенција; испаша има предност над кошењем.

Управљачка зона Парк-шума Тројан је окружење ловачког дома, са коридором до врха Тројан. У управљачком плану парка дому треба дати важно мјесто. Простор допушта врло различите садржаје, који треба да се уклопе у концепт лако приступачног излетишта и планинарске базе за туре у широј околини.

Управљачка зона Заштитна шума Тројан је био-хигро-карактера, са циљем даљњег алиментирања извора Тројан и изворишта Анских долова.

Управљачка зона Парк-шума Високи долови обухвата значајан југозападни дио. Путевима, влакама и стазама је добро отворен. Раније спортске садржаје (жичаре) требало би обновити, постојеће (клупе и огњишта на Премету) одржати, али и изградити бољу рекреативну стазу од Стражице до Премета. Ово је типична горска парк-шума, у којој су могући и други спортски садржаји (биатлон-стазе, трим-стазе), а који циљају спортско-туристичку понуду.

Управљачка зона Заштитна шума Цицељ је предио био-, педо- и прије свега хидро-заштитне функције, тј. треба да обезбједи несмањен капацитет Врела Цицељ, спријечи ерозију на веома стрмом терену и очува пејсаж. Дозвољене су само санитарне сјече (тзв. случајних ужитака).

Управљачка зона Парк-шума Цицељ већ посједује битне претпоставке за своје спортско-туристичке, рекреативне, заштитне, образовне и друге функције: стазе (доња и горња, према базену, кроз Клане долове), рекреативни имобилијар, корпе за отпатке. Посебну пажњу у газдовању треба посветити шуми племенитих лишћара, која представља драгоценост, за будућност. Предстоје озбиљније инвестиције у циљу рестаурације мотела/хотела, базена, доградњу садржаја, прецизирање облика газдовања шумама итд.

Управљачка зона Бафер-зона Цицеља заузима највећи дио парка. Основна сврха зоне је да редукованим, скупинасто-преборним сјечама, технолошки квалитетно урађеним, обезбједи додатне приходе парку, уз очување виталности шума и пејсажно-естетских вриједности.

Управљачка зона бафер-зона Орловица - представља зону ограниченог коришћења шумских ресурса (дрвета, љековитог и јестивог биља. Коришћење неминералних сировина (камена) треба искључити. Предлаже се изградња садржаја карактеристичних за видиковце, а планинарску стазу јасно формирати као полукружну (град-базен-врх-Јањина-Хладна вода).

У оквиру Програма или Плана управљања треба детаљније да се разраде питања власништва, газдовања и управљања предложеним зонама.

VI.1.3. Смјернице за шуме и шумско земљиште

Кроз планске активности у шумарству је потребно јачати функције шума парка у складу са наведеним режимима заштите. Плански акценат се ставља на повећање заштитних функција шума, развој туристичке дјелатности и локалних заједница уз одржавање природне равнотеже, као и на повећање коришћења непроизводних функција шума. Смјернице за провођење ових активности су:

- ✓ Очување и унапређење квалитета животне средине у зонама посебних природних вриједности;
- ✓ Очување и унапређење разноврсности и аутохтоности, дендролошког састава;
- ✓ Побољшање структуре шумских састојина;
- ✓ Редовно обављање шумско узгојних мјера његе и обнове састојина;
- ✓ Очување заштићених реликтних, ријетких и угрожених врста флоре и фауне;
- ✓ Противерозиона заштита земљишта и заштита изворишта вода и водотока;
- ✓ Вишенамјенско коришћење потенцијала шумског подручја према режимима заштите;
- ✓ Коришћење дрвне масе кроз разне видове санитарних сјеча и осталих производа из шуме у циљу полифункционалне оптимализације стања;
- ✓ Подржавање научно–истраживачког рада у области шумарства, струковна удруживања и лиценцирања, увођење информационих технологија као средства планирања, евиденције и контроле у сектору, нарочито ГИС подршку;
- ✓ Истраживања биогеолошких карактеристика шумских заједница и природних феномена, посебно реликтних, ријетких и угрожених врста флоре и фауне.

VI.1.4. Смјернице за ловство

На подручју парка могу се вршити само оне ловно – привредне и научно-истраживачке дјелатности за које се у поступку добијања дозвола утврди да не угрожавају изворност и природну равнотежу биљног и животињског свијета и њихових природних станишта. На подручју парка, између осталог забрањено је уносити алохтоне врсте биљака, животиња и гљива, које слободно живе у природи, као и лов дивљачи, осим санитарног и узгојног одстрела у зонама утврђеним посебним прописима. Поред тога обавеза управљача је да води бригу о ловној фауни у смислу поштовања одредаба Закона о ловству.

VI.1.5. Смјернице за пољопривредна земљишта и њихово одрживо коришћење

Заштита пољопривредног земљишта и интегрално управљање овим ресурсом је врло важно у функцији одрживог развоја подручја. Коришћење, заштита и очување пољопривредног

земљишног фонда је једна од битних функција планирања и уређења простора. Свака промјена структуре земљишта представљала би додатну опасност за само подручје, јер би се нарушили интеракцијски односи и успостављене релације унутар екосистема. Узимајући у обзир квалитет пољопривредног земљишта, заступљеност појединих категорија а све у складу са концепцијом развоја предметног подручја, могуће су сљедеће оријентације коришћења пољопривредних површина:

- ✓ очување површина под ливадама и пашњацима у евидентираном стању ради обогаћивања биолошке и пејсажне разноликости подручја,
- ✓ површине под ливадама је потребно одржавати, редовно косити како би се могле планирати за потенцијална излетишта (кошење ливада је дозвољено у свим заштићеним зонама ради очувања и заштите),
- ✓ пашњачке површине користити за испашу стоке и дивљачи према принципима заштите,
- ✓ производња аутохтоних сорти воћкарица и љековитог биља,
- ✓ развој пчеларства,

VI. 2. ОПШТЕ СМЈЕРНИЦЕ РАЗВОЈА

Чишћење ризичних минских подручја

Мине представљају највећи пријетњу несметаном развоју Парка природе Цицељ. Насљеђе су посљедњег рата и биће велики изазов за цијелу заједницу пронаћи средства за истраживање подручја и уклањање заосталих мина.

Слика 38. Минирана површина на подручју парка

Сарадња са партнерима

Близина Парка природе „Мокра Гора“ те новоформираног Парка природе „Златибор“ свакако може бити значајна у развоју подручја. Такође и остали паркови како у Републици Српској тако

и у региону могу да пруже и предоче своја искустава приликом одређивања начина за развој парка. Свакако, треба радити на повезивању са туристичким агенцијама и организацијама које креирају понуду за боравак туриста у заштићеним подручјима.

Инфраструктура

Путна комуникација - Добра путна инфраструктура је предуслов будућег развоја. Регионални путеви су врло значајни и погодни за долазак туриста и у том смислу битно је на важнијим путним комуникацијама поставити информативне табле у циљу информисања посјетиоца. Имајући у виду орографију терена, близину насељеног мјеста а посебно величину парка у будућности треба пажљиво планирати количину и врсте саобраћајница у парку.

Центар за посјетиоце – је значајан инфраструктурно туристички објекат, јер посјетиоци парка у самом парку могу добити основне информације о парку. Једна од могућности је адаптација већ постојеће инфраструктуре, односно ловачке куће „Тројан“ за туристичке потребе.

Слика 39. Трим стаза

Слика 40. Дотрајала туристичка сигнализација

Означавање и сигнализација – На свим улазима треба поставити сигнализацију и даље у унутрашњости парка како би се посјетиоцима омогућио сигуран и информисан приступ у парку. У близини парка природе су бројна занимљива мјеста и локалитети које би требало уврстити у понуду, те их сигнализацијом означити и повезати. Најзначајнији су Црква Успења пресвете Богородице, Вилина буква, локалитети Панчићеве оморике ...

Едукативне стазе - Врло важна улога заштићених подручја јесте едукација. То је императив раван очувању заштићеног подручја. Посјетиоци-туристи требају, али и желе директно или

индиректно стицати знања о природном и културно-историјском наслеђу и вриједностима због којих је подручје заштићено. Одличан начин за индиректну едукацију јесу едукативне стазе.

Одморишта, клупе и надстрешнице - Циљ изградње туристичког мобилијара био би побољшавање услова за боравак туриста. Неке локације су издвојене због њихове љепоте и приступачности. У обухвату парка примјетан је недостатак мобилијара односно дотрајалост већ постојећег.

Слика 41. Дотрајали мобилијар у обухвату парка

Изградња видиковца – на адекватним мјестима израдити видиковце како би се будући посјетиоци могли уживати у љепоти пејсажа.

Слика 42. Поглед са Цицеља на цркву Успења Пресвете Богородице у Чајничу

Слика 43. Поглед на Чајниче

Планинарске и трим стазе - Поред неколико постојећих стаза, требају се развити, означити и нове стазе које би послужиле за ширу понуду туристима у смислу разноврсности, дужина и тежина стаза за сваки узраст и афинитете. Уз планинарске стазе планирати одморишта на видиковцима и занимљивим локацијама.

VI.2.1. Смјернице за развој туризма

Најзначајније економске дјелатности у парку које би требало развијати и унаприједити у наредном периоду су туризам. Примарни циљ је да се ово подручје које је сачувано у досадашњем периоду и које има велику природну вриједност и даље задржи своју вриједност, као и да се унаприједи његова заштита.

Посебан аспект треба посветити развоју еко туризма, јер је данас овај вид туристичке понуде у успону у свијету, а тражња је велика. Еко туризам који је концентрисан на промоцију природних вриједности по принципима одрживог развоја и заштите животне средине.

Уз многобројне предности које постоје у парку за развој туризма постоје и недостаци на које у будућем периоду треба обратити пажњу, који смањују конкурентност подручја, а то су:

- ✓ Непостојање квалитетне опште инфраструктуре;
- ✓ Депопулацијско подручје;
- ✓ Непостојање туристичке инфраструктуре;

- ✓ Непостојање финансијске помоћи / субвенције за развој туризма;
- ✓ Непостојање додатне туристичке понуде, садржаја и активности;
- ✓ Непостојање интерпретацијских центара за посетиоце;
- ✓ Непостојање маркетинга;

Како би се отклонили наведени конкурентски недостаци предлажу се пројекти / програми везани уз изградњу туристичке инфраструктуре и пројекте подршке развоју, а као почетну тачку за одржив развој комплетног туристичког ланца вриједности у надлажећем раздобљу.

Кључни пројекти/програми конкурентности су:

- ✓ Програм развоја доступности и приступа,
- ✓ Програм развоја инфраструктуре,
- ✓ Програм побољшања природних и социо-културних ресурса,
- ✓ Концепт пјешачких / планинарских и бициклических рута,
- ✓ Концепт видиковаца парка ,
- ✓ Програм туристичке сигнализације и интерпретације,
- ✓ Систем туристичког информисања,

Ти су пројекти углавном одговорност јавног сектора овог подручја, међутим имплементација неких од њих ће зависити од сарадње јавног и приватног сектора. Обзиром да су улагања у основна средства, којима ће се реализовати наведени пројекти/програми којима би се омогућила одговарајућа туристичка понуда, заиста велика, динамика улагања ће зависити од брзине израде пројеката и проналажења инвеститора, односно средстава парка.

У том смислу потребно је развијати сљедеће облике туризма:

- ✓ планински туризам,
- ✓ бањски туризам (ваздушна бања),
- ✓ адреналински туризам (кањонинг..)
- ✓ дјечији и омладински туризам, уређење центара слободног времена као полуфункционалних цјелина са различитим рекреативним садржајима, спортски и еко кампови, простор за школе у природи, радионице, ликовне колоније, излетнички кроз уређење и опремање излетишта, видиковаца и рекреативних стаза, инфо пунктови, угоститељски садржаји,
- ✓ спортско-рекреативни уз уређење и изградњу одговарајућих садржаја, бициклизам, трим стазе и сл.
- ✓ културно-манifestациони туризам кроз афирмацију природних и створених вриједности подручја,
- ✓ вјерски туризам

УПРАВЉАЊЕ И ФИНАНСИРАЊЕ

VII .1 УПРАВЉАЊЕ

Управљање заштићеним подручјем је дјелатност од општег интереса. Управљање заштићеним подручјем представља провођење унапријед одређених активности како би се постигли дефинисани циљеви.

Када су заштићена подручја у питању управљање подразумијева:

- заштиту вриједних и очуваних природних цјелина и елемената природе;
- планско и програмско усмјеравање и усклађивање заштите, дјелатности и активности;
- очување складне интеракције природе и културе путем заштите подручја и наставка традиционалног коришћења земљишта, грађевинских поступака и друштвених и културних манифестација;
- побољшање начина живота и економије која је у складу са природом и очувањем друштвеног и културног миљеа заједнице;
- очување диверзитета подручја, станишта, придружених врста и екосистема;
- омогућити туризам и рекреацију у складу с основним квалитетима подручја;
- подршку научним и образовним активностима које ће допринијети дугорочној добробити локалног становништва и развоју јавне подршке заштити таквих подручја;
- допринос добробити локалне заједнице кроз обезбјеђење природних производа (шумских и ловних) и услуга (као што је чиста вода, приход из одрживих облика туризма...).

Управљање у области шумарства у заштићеним подручјима подразумијева:

- Унапређење стања високих шума кроз правилну примјену природне обнове и благовремено и планско извођење сјеча, као мјера његе и обнове шума, уз одговарајуће повећање дрвне залихе по ха, као и текућег запреминског прираста у складу са важећом шумскопривредним основама.

Управљање у области ловства у заштићеним подручјима подразумијева:

- Одрживо газдовање ловним ресурсима на принципу континуитета и трајности, са циљем постизања пројектованог капацитета ловишта са одговарајућом полном и старосном структуром здравих јединки популација гајених врста дивљачи.
- Усаглашавање ловне активности са важећим прописима и ловним основама.

VII. 2. ПРИЈЕДЛОГ УПРАВЉАЧА ПРИРОДНОГ ДОБРА

Заштићеним подручјем Парк природе „Цицељ“ треба да управља правно лице (у даљем тексту Управљач), које испуњава стручне, кадровске и организационе услове за обављање послова очувања, унапређивања, промовисања природних и других вриједности и одрживог коришћења заштићеног подручја. Актом о заштити, у складу са чланом 75. Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Српске“ бр. 20/14), одредиће се Управљач заштићеног подручја.

VII.2.1. Међусобна права и обавезе

Права и обавезе субјеката у заштићеном подручју, регулисане су Законом о заштити природе (Службени гласник Републике Српске бр. 20/14).

VII.3. ФИНАНСИРАЊЕ

Финансирање заштићених природних добара прописано је чланом 87. Закона о заштити природе (Службени гласник Републике Српске број: 20/14).

ДОДАЦИ СТУДИЈИ

- Иницијатива за проглашење заштићеног подручја „Цицељ“, акт број 01-8/13 од 12.11.2013. године
- Захтјев за проглашење подручја „Цицељ“ заштићеним пејзажом „Парк природе Цицељ“, акт број 12.04-960-27/16 од 18.12.2013. године
- Рјешење Завода за заштиту споменика културе Босне и Херцеговине из 1969. године, број 06-31-1/69
- Закључак ЈПШ „Шуме Републике Српске“, број 01-6120/13 од 04.07.2013. године
- Писмо подршке Начелника општине Чајниче, број 01-325-2/13 од 20.05.2013. године
- Карта сумњивих (ризичних) површина под минама, израђена од стране БХ МАК-а

ГРАФИЧКИ ПРИЛОЗИ

1. Географски положај, размјера 1:250.000
2. Извод из Измјена и допуна просторног плана Републике Српске до 2025. године, размјера 1:100.000
3. Граница заштићеног подручја, размјера 1:5.000
4. Основна геолошка карта, размјера 1:100.000
5. Педолошка карта, размјера 1:200.000
6. Карта актуелне вегетације, размјера 1:10.000
7. Шумско привредна подјела, размјера 1:10.000
8. Зоне заштите, размјера 1:5.000
9. Управљачке зоне, размјера 1:10.000